

М. ЛІДЯНКО

ПЕРЕД ЗМІНОЮ ВЛАДАРІВ

п'єса на 10 епізодів

Беруть участь:

Ленс — молодий робітник, активний
комуніст,
Секретар райкому К. П.,
Інженер,
Жінка його,
Аліса (Діна) — провокатор,
Голова К-ту важкої індустрії,
Особ. секретар його,
Кет — утриманка,
Нач. поліції,
Міністер,
Мері — молода американка,
Крон — фабрикант,

Поль — син Крона,
Жінка Крона,
Директор,
Юнак,
Дівчина,
Патер,
Повія,
В'язень,
Сержант жандармерії,
Жандар,
Доглядач,
Льокай,
Піславець (підліток).

Представники фабр.-заводських осередків К. П., члени К-та важкої індустрії, поліцаї, газетяри, прохожі, буржуй, буржуйки, робітники, робітниці, салдати.

Епізод I-ий

ДВІ СИЛИ Й ГАРНИЙ ЗАМІР

Сцена має уявляти кімнату інженера

Інженер (сам один; у задумі): Змінити місцевість! „Де-небудь на півдні“. Ці лікарі гадають, що всі їхні пацієнти — багаті. Змінити місцевість!.. А коли нема грошей на обід? Йолоп, він цього не знає...

Жінка (входить). Жоржик так хрипить... Я не можу!.. Вже не забаром...

Інженер (вигляд-розпач).

Жінка. Грегоре, нам треба виїхати, коли ми...

Інженер. Виїхати! Лізо, ти хіба не знаєш?! Ну, продаймо це все... Далеко заїдемо?

Жінка. А коли б позичити? Ну де-небудь позичити!..

Інженер. Хто позичить стільки, щоб до Італії... Ніхто нічого не позичить хемикові, якого вигнали з заводу. Нездатний!

Жінка. Тебе вигнали за конфлікт...

Інженер. Коли вигнав один, другий не прийме — їм потрібна слухняна робоча тварина.

Жінка. Господи! Що ж робити?! Дитина вмере! (З риданням виходить).

Інженер. Дитина вмере!.. У Лізи сухотні рум'янці, кашель збільшився... Вона не переживе... (павза). А тут треба тільки простягти руку і в мене тисячі... За сонпроміння дадуть тисячі! Лізо! Лізо!

Жінка (входить).

Інженер. Скажи, голубко, коли б ти могла своє щастя збудувати на чужому горі, ти це зробила б?

Жінка. Ніколи!

Інженер. Ти не згодилася б своє життя купити ціною смерти когось?

Жінка. Грегоре, що ти вигадав? Я боюся!.. Ти...

Інженер. Бажаєш, бажаєш купити своє щастя, виміняти його за страждання інших... Бажаєш? Ну, швидче кажи! Бажаєш?!

Жінка. Грегоре! Мені страшно... Ти щось...

Інженер. Кажи — бажаєш?!

Жінка. Заспокойся! Здається, Жоржик плаче! (Рибігає).

Інженер. Коли б вона сказала, що бажає...

Жінка (входить). Спить... Це крізь сон... Грегоре, що ти вигадав?

Інженер. Я можу завтра мати гроші. Багато грошей... За сонпроміння.

Жінка. Ти вже...

Інженер. Так. Останні висновки зроблено. Я певний, що не помилюся... Коли б тільки досліди... Коли б я був на заводі...

Жінка. Грегоре! (Закашлюється, довго кашляє). Швидче! Швидче! Жоржик житиме. (Кашляє).

Інженер. І ти! Що казав лікар? Негайно виїхати?

Жінка. За три дні буде пізно. Грегоре, швидче!

Інженер. Три дні! Три дні! Мало!

Жінка. Грегоре! (Кашляє).

Інженер. Цей кашель!

Жінка. Тобі дадуть грошей, дадуть посаду... Жоржик, Жоржик буде жити.

Інженер. А ціна, ціна цього життя! Панування групи хижаків, страждання мільйонів у лабетах проклятого гнобительського ладу, моря сліз... Кров, піт, тортури одних... Розкіш інших...

Жінка. Я забула...

Інженер. На цілому світі змагання. Кати тремтять... І я маю дати їм зброю, маю підперти їх владу?!

Жінка. Я забула... Ах, я забула!... (Кашляє).

Інженер. Я не витримаю!

Павза. Поза — скорбота.

Жінка. Жоржик. Жоржик... Маленький трупик... трупи... сто-гін, ах! (Падає непритомна).

Інженер (клопочеться біля неї).

Жінка. Мені вже гаразд. (Встає).

Інженер. Я повідомляю... Жоржик житиме... Ти житимеш...

Жінка. Не треба! Я не хочу. Не треба!..

Інженер. Лікар казав — три дні. Звідки він знає, що три дні! Професора треба, чуєш, Лізо, професора. Коли він скаже, що три дні, я продам проміння, продам!..

Буржуї й так мають багато засобів, ну, ще один... А коли не три дні... Продаймо що-небудь і професора. Коли б місяць! Я передав би винахід до Москви... Тоді він звільнив би людство... Коли я був юнаком, я мріяв... Після я став рабом, а бореться хтось інший, міцніший... Коли б місяць! Три дні! Недосвідчений йолоп! Мое проміння знищило б гідру. Мене благословили б нащадки... Три дні. Хто сказав — три дні?! Це — певно?! Професора! А він правду скаже?!

Павза.

Жінка. Грегоре! Грегоре! (Кидається на шию).

Грегоре! О боже!

Інженер. Що? Ну!!

Жінка. А повпредство? Більшовицьке повпредство?!

Інженер. Повпредство! Так просто! А коли мене не допустять? Коли не повірять? Заарештують? Повно-ж шпигів... Що тоді? Стривай! А комуністи? Наші комуністи. Вони передадуть до Москви... Дадуть підтримку... (Біжить до столу). Ось головні формули. На. Заховай. Щоб неможливо знайти. Піду!

Жінка. Грегоре, обережно!

Інженер (поспішає). Три дні! Три дні! Але тепер усе гаразд. Дадуть грошей... Ти поїдеш до Італії, а я — до Москви... (Біля дверей спинається, бадьоро). Бідний інженер, що вчився на мідняки, врятує людство? (Вибігає).

Завіса

Епізод II-й

ПОЛОЗ І ПТАШКА

Голова К-ту важкої індустрії (входить). Ну, що?

Міністер. Упирається. Не бажалося б уживати рішучих заходів.

Голова. Безумовно. Морально вплинути, переконати. Що? Все-владні гроші — безсили? Якийсь інженер, жебрак... Не може бути!

Міністер. Обіцяли гори золота, посаду головного інженера... У відповідь одне — „не буду катом мільйонів“.

Голова. Комуніст проклятий!

Міністер. Уявіть — жодного зв'язку з ними. Студентом ще брав участь у гуртку, але в жодній партії не був. Усе життя боротьба за шматок хліба. Вигнано з заводу за неретельність і непокірливість. Тип, озлоблений життям.

Голова. Не важно. Мусить бути нашим.

Міністер. І буде. Але хто міг би подумати... Такий винахід...

Голова. Що наші фахівці про формули й креслення?

Міністер. Не розуміють. Очевидячки, це лише частина.

Голова. А коли це шантаж, фантазія?

Міністер. Неможливо. Він би не звертався до комуністів.

Голова. Завтра — повні наслідки! Коли не буде, усуньте з посади кого треба з поліції. Що це за поліція! І взагалі потрібно її реорганізувати та збільшити. Внесіть проєкта до парламенту про додаткові кредити. Наша поліція не на відповідній височині. Почуваєш себе в небезпеці.

Міністер. Парламент не затвердить проєкта.

Голова. Що?! Цього не може бути! Коли наших вказівок неможливо проводити, це свідчить, що уряд безсилий, невідповідний склад... Ви розумієте? Ви запам'ятали все, що я сказав?

Міністер. Буде виконано, пане Каптере!

Голова. Завтра о 5-й про інженера, за 2 тижні — проєкт. (Виходить).

Міністер (дзвонить).

Світло переноситься на площадку ззаду (або гаситься й засвічується після того як готова (друга картина).

Інженер. Я не скажу!

Нач. пол. Граєтесь життям?!

Інженер. Хай не буду катом.

Нач. пол. Ми можемо зробити з вами таке, що вам лишиться або збожеволіти, або згодитися. Але ми цього не бажаємо. Давайте чесну угоду. Ви працювали, винайшли, ми — купили.

Інженер. Чесну угоду! Угоду на тортури мільйонів нещасних, продати їхні муки! Чесна угода!

Нач. пол. Яке вам діло до когось? Аби вам було гаразд. Кожен — так. Уявіть — гори золота, слава, всі радощі життя, жінки...

Інженер (з мукою). Лізо!

Нач. пол. Щасливе життя зі здоровою дружиною, ну все, все...

Інженер. Але ціна.

Нач. пол. Ціна? Нормальний лад пануватиме на основі священного права власності. Комунізм — дикі мрії. Без боротьби, без конкуренції — хіба це можливо? Це все вигадали злочинці, щоб вчинки свої вкрити ідеєю. Ну, ми їх переможемо, переможемо більшовиків, що все святе й справедливе знищили. Що вам до них?! Ви ж порядна людина, не — комуніст.

Інженер. Так, не комуніст. Я поза політикою. Але колись... Життя так склалося. Нормальний лад! Мій батько був тесляр. Багато муки прийняв він од вашого нормального ладу. Пив. П'яний бив мою матір, що святіша для мене за всіх ваших святих! Умерла без пори. Батько замерз під плотом, п'яний! Нормальний лад! Він дав сухоти моїй дружині, він забрав у мене одну дитину, забирає другу... Я сам, мов раб, ціле життя... Кров і піт одних у золото для купки дармоїдів... Скільки мільйонів сконало без пори через оцю вашу священну власність... Нормальний лад. Ха-ха. І я його маю підперти...

Нач. пол. Ну, годі! Я не філософ. Ви не згоджуєтесь?

Поліцай (входить, дає записку).

Нач. пол. (читає). Можеш іти.

Поліцай (виходить).

Нач. пол. Ваш син вже помер...

Інженер. (Жах, мука, сидить нерухомо). Павза.

Нач. пол. Від цього ніхто...

Інженер. Ще одна жертва вашого нормального ладу. (Гірко сміється). Ви розумієте (підступає), ви розумієте, що його вбило? Те, що ви мені пропонуєте зміцнити... А ви знаєте, що в Лізи сухоти, що цей удар прискорить і її смерть, ви це розумієте?! Га?! Ви розумієте це?!
Нач. пол. Тут пишуть і про вашу дружину.

Інженер. Що вона? Як? Вона... що з нею?! Та швидче! Звикли знущатися!

Нач. пол. Ваша дружина... хвора.

Інженер. А! (мука).

Нач. пол. У неї йшла горлом кров.

Інженер. Так кров... А хіба можливо, щоб не кров...

Нач. пол. Коли не вжити своєчасно заходів, вона помре.

Інженер. Що?! Помре?! І ви це кажете?! Її вб'є ваш нормальний лад?! Га? Що? Недоїдання, недосипання, надлюдська праця у вогкому льохіві, а не кімнаті, смерть другої дитини — і щоб моя Ліза не померла? Хіба вона може не померти? Це — нормально, щоб вона померла!

Нач. пол. Ви можете її врятувати. Наш професор пише...

Інженер. Врятувати... Професор... Що?! Який професор?! Швидче, швидче, що він пише!

Нач. пол. Заспокойтесь! Який професор? Наш. Ми післали професора, щоб урятувати вашу сім'ю. Це — ми гадали — початок наших щирих взаємовідносин. Ми були певні, що ви — розумна, інтелігентна, порядна людина й нічого спільного з комуністами, цими злочинцями-фанатиками, не маєте, що штовхнула вас до них кривда, яку ви потерпіли від вашого директора. Але ми помилилися. Це — з'ясований факт.

Інженер. Я — не комуніст, але... Ліза! Що з нею? Що професор?!
Нач. пол. Але ми помилилися. І мені гидко розмовляти з вами.

Моя посада вимагає неетичних учинків, але в боротьбі з ворогом усе етичне. Я можу застрілити злочинця, коли це потрібно, цілком спокійно, без вагань, але бути вбивцею людей, яких кохаю, я не міг-би. Ви вбили сина, вб'єте й дружину. Через дурні свої вигадки!

Інженер. Я? Я вбив Жоржика? Я... Лізу?

Нач. пол. Коли б ви відразу звернулися до нас, ваш син, можливо, жив би... Ваша впертість уб'є вам дружину. Але ще не пізно. На півдні так гарно, все цвіте, цілюще повітря з кожним подихом дає силу... Ваша дружина не бачила щасливої хвилини, ви випадково маєте змогу засипати решту її життя радістю, квітами, повернути здоров'я, а ви... (Свище).

Інженер. Що ви?! Навіщо?!

Поліцай (входить).

Нач. пол. Скажи ад'ютантові, щоб повідомив професора, який зараз на квартирі цього... арештованого, що він — професор — може не клопотатися... Хай...

Інженер. Стривайте! Стривайте! Хай професор... Хай професор...

Нач. пол. Ви — згодні?

Інженер. Чи я згоден? Чи я згоден?..

Нач. пол. Ну?!

Інженер (замислився). Вбивця! Вбивця! Решта життя... хоч одну щасливу хвилинку мучениці... Так! (Павза). Я... згоден!.. (Дико) Негайно тисячу, ні, п'ять, ні — десять, двадцять тисяч! Зараз же! Аванс! Аванс за кров, за муки, кривавий піт!

Нач. пол. За годину-дві ви будете вільні... Але ваші нерви розхиталися. Я накажу принести вам вина...

Світло переноситься на попереднє місце.

Міністер. І досі нема повідомлення... Коли не згодиться, я для нього вигадую такі муки... Через його — гнів самого Каптера. „Невідповідний склад уряду“... Одне слово цього крицевого короля й банкира і я — ніщо... І через якогось хемика! Смішно, але...

Нач. пол. (входить). Він згодився.

Міністер. Згодився?! А! Нарешті! Ну, дякую, дякую.

Нач. пол. Але це мені коштувало дипломатії... Справжній інтелігент — сам не знає, чого бажає, і цього, і того... Дивна людина — міцно кохає дружину. Коли б не вона, нічого не вийшло б... Щоб урятувати, згодився.

Міністер. Неважно. Головне — факт. Засиплемо його грішми.

Нач. пол. Під найсуворішим доглядом. Головне, треба врятувати йому жінку. В ній наша влада над ним. Коли помре...

Міністер. Пусте! Револьвер при скроні...

Нач. пол. Не боїться. Сам шукатиме смерті.

Міністер. Більше золота. Воно його змінить. Трудно знайти людину, чю психологію не змінило б золото. Золото, жінки.

Нач. пол. Жінки? Він до безтями кохає свою сухотницю.

Міністер. Бо недосяжні були інші... Скажете, Аліса не могла б?

Нач. пол. Аліса? Правда! Вона може з кожної людини зробити все... А цікаві відомості вона принесла...

Світло переноситься назад.

Інженер. А гарна річ — вино, ром... Тепер я частенько... Хе, вони гадають, що зовсім, цілковито мене купили... О, ні! Ми ще поборемося... Може ж Ліза де-небудь заховатися, хоча і пильно її стерегтимуть, я знаю... Утекти до Москви?... Я — п'яний... Лізо, Лізо... Лізо! Ти знаєш, що я продав страждання людства ради твоєї радості?! А Жоржик умер, умер Жоржик. (Скорбота, ридання).

Завіса.

Епізод III-ій ХИЖАЦЬКІ ЗАМІРИ

Помешкання Голови К-ту важкої індустрії

Кет. Надзвичайно! Його нема й тут... Призначений час минув і нема... Щось трапилося з цією живою машиною.

Особ. секр. (входить).

Кет. Павле, ти?! У цей час?

Особ. секр. Їх банківобілетна ясновельможність порушили сьогодні розклад, але незабаром будуть... Правда, розклад сьогодні змінено. За двадцять хвилин буде засідання К-ту важкої індустрії.

Кет. Павле, цей тон... Павле, що з тобою? (Хоче обійняти).

Особ. секр. (відступає).

Кет. Що це означає? Павле!

Особ. секр. Я бажаю з'ясувати наші взаємовідносини. Зараз - же, негайно! Я не можу чекати! Я не бажаю чекати ні хвилини!

Кет. Ні хвилини... з'ясувати... Що ти вигадав?

Особ. секр. Я так далі не можу... Треба або закінчити...

Кет. Закінчити! Ти прийшов сказати, що треба закінчити? Тільки розпочалося наше кохання, а вже закінчити?! Павле, ти жартуєш? Скажи, жартуєш?!

Особ. секр. Ні, не жартую! Справа — рубка. Кохаєш мене — за мною, свого банкіра — я відйду.

Кет. А-а! Ось що! (Регочеться). Бідний мій хлопчику, дитино моя мила, забула, що в XX столітті живеш...

Особ. секр. Кет, я не жартую! Я не згоден ділити тебе з іншим. Безліч огиди буває в мені, як згадаю, що ти продаєш своє тіло, а після... раніш за гроші, а після безкоштовно.

Кет. Бідний хлопчику! Ти несправедливо ображаєш мене. Я тобі віддаю не лише тіло. Але зрозумій дух часу. Моя поведінка, моє життя ганебне. Продаюся. Але хто себе не продає в цьому світі, де гроші — все? Політичні діячі, журналісти, професори — хіба вони не куплені, хіба вони не продаються?! Кожен продає, що може. Я продала своє тіло, бо не бажала терпіти злиднів, не бажала такого життя, як у мене вдома. Ех, ти сам знаєш... І чи не краще продати тіло, ніж душу?!

Особ. секр. Яка блискуча апологія проституції!

Кет. А ти, ти! Ти не продаєшся?! Ти ж казав, що ненавидиш банкіра, який тебе, бідного родича, виховав з милости, виховав, щоб мати слухняне знаряддя. Чому ж ти не скажеш йому про це, а робиш усе, що він накаже? Бо тобі платять.

Особ. секр. Годі про це. Обвинувачення когось — не оборона... Я сказав — або я, або — він. Він тебе купив, ти його річ.

Кет. Річ!

Особ. секр. Так, річ. Яке ж ти маєш право...

Кет. Бідний хлопчику, ну, заспокойся. Заспокойся, Павле. Життя вимагає компромісів. Прокляті умови нашого життя штовхнули мене зробитися тим, чим я є, але чи слід вимагати від мене, щоб я відмовила собі в хвилині щастя? Хто буде такий жорстокий... Я тебе кохаю...

Особ. секр. Це — неправда! Коли-б...

Кет. Ідилії бажаш? Це в книжках лише. Піти за тобою? Разом опинитися на вулиці, бо він би тебе вигнав. А в тебе був би через місяць хоч один банків обілет? Хто з бідних щасливий? Наше кохання розпливлося б мов дим... Мрійнику, мрійнику! Ну, після, після закінчимо! Я прийду до тебе... Не гаразд, як тебе застане зі мною... Ну, йди, йди ж, мій милий, щирий хлопчику! Будь же розумним. Ми ж раби життя, воно панує над нами, а не ми над ним... Ну, йди ж, йди!.. Зустрінетеся, неприємно буде!..

Особ. секр. Так, мене за це можуть вигнати на вулицю. А може ще й гірше—я трохи забагато знаю про справи короля важкої індустрії...

Кет. Боже, Павле! (Голубить і відводить). Я прийду, я тебе переконаю...

Особ. секр. У тім, що я повинен мати за щастя об'їдки після пана банкира.

Кет. А, ти так?! Геть!

Особ. секр. Прости, прости мене, я не знаю, я не можу...

Кет. Іди! Коли заспокоїшся... Іди!

Особ. секр. Дорогу золоту! На коліна! (Пригноблений, виходить ліворуч).

Кет (дивиться в слід). „Об'їдки“! Він не тямить себе від ревнощів; бідний хлопчик, як він кохає мене... „Річ“... Справді, я тільки річ! Гроші з мене зробили річ...

Голова К-ту (входить з правого боку).

Кет. А, мій владика!

Голова. Ви тут, у кабінеті?

Кет. Я чекала... Нема... Прийшла сюди...

Голова. Дарма. Коли мене нема в зазначений час, ви вільні...

Кет. Що це означає?... Це вперше... Щось надзвичайне трапилося...

Голова. Так, надзвичайне! Справа про цілковите усталення нашої влади. Всю енергію на це. Пестоші—після...

Кет. А, мене проганяють! Я потрібна, коли нічого робити...

Голова. Ні, не так, голубко! Ви потрібні мені тричі на тиждень. У контракті зазначено. Сьогодні—виняток.

Кет. Гаразд. Я йду...

Голова. Гадаю, ви не зробите звідси висновків що-до контракту?

Кет. Не знаю! Я—річ, але жива річ (виходить).

Голова. Трудно знайти жінку без примх, так само, як країну зі сталою валютою. А вона мені подобається, ця Кет—без зайвих слів, діловий підхід, одвертий, без дешевої фальши, ну, й досконало володіє технікою, хе-хе! Б'є годинник. Значить, починаємо. (Іде до столу).

1, 2, 3, 4-й члени К-ту важкої індустрії (входять, сідають).

Голова. Ваше слово, пане Грене!

1-ий чл. К-ту. Загальне становище нашої промисловості таке, що таких прибутків, які можуть задовольнити нас, ми сподіватися не можемо. Відомо всім нам, панове, що наші вироби коштують нам стільки, що ми не можемо конкурувати на світовому ринкові. Вихід один—ми повинні зменшити наші витрати. Коротко—цифри й без того всім нам відомі—коротко, без зменшення заробітної плати й збільшення робочого дня ми обійтися не можемо. Беручи до уваги становище робітників, їх настрої в зв'язку з комуністичною пошестю, я прийшов до висновків, що поліпшити наше становище неможливо...

Голова. Годі! Комітет вам доручив знайти умови поліпшення...

2-ий чл. К-ту. Ви мусіли їх знайти!

3-ій „ „ Ми вам доручили.

1-ий „ „ Знайдіть самі! Як можемо зробити дешевшими наші вироби? Як це зробити, прошу вас?... Без зменшення

зарплати? Без збільшення робочого дня? Зробіть одне, чи друге й завтра буде революція.

Всі (крім Голови): Революція!

1-ий чл. К-ту. Ми можемо знайти вихід...

2-ий " " То він є!

3-ій " " Є вихід все-таки!

1-ий " " Є, але це не вихід. Цей вихід — угода з більшовиками...

2-ий чл. К-ту. З більшовиками!

3-ій " " Угода!

4-ий " " З тими, що нас пограбували!

3-ій " " Ай-яй-яй! Мої заводи в Донбасі.

4-ий " " Мої шахти!

1-ий " " Де ж вихід, питаю вас.

3-ій " " (зривається з місця). Панове! Нема виходу? Він мусить бути! Знищити більшовиків, знищити комунізм.

1-ий чл. К-ту. Ха-ха! Це — вихід! Чому ви не зробили цього в 18-му році?

3-ій чл. К-ту. Панове, нам конче треба це зробити. Або ми, або — вони. Проклятий Союз усе міцнішає, свою промисловість вони допроваджують до довоєнного рівня, виявилось, що вони можуть господарювати, чого ми не припускали. Армія їхня вже не зграя банд, як колись.

1-ий чл. К-ту. І то ми нічого не зробили.

Голова. До порядку!

3-ій чл. К-ту. Комінтерн під охороною більшовицького уряду пустив глибоке коріння. Панове, не даваймо часу зміцнюватися ворогам! Повстання в колоніях, у Хіні, не їхніх рук справа?! Вони вже розхитали Хіну, хитають Індію, на нашу голову незабаром кинуть вони сотні мільйонів покірливих досі рабів. Москва простягла тисячі рук по всьому світі, ви їх не почуваете біля свого горла? Знищимо голову, впадуть безсило руки... Панове, я не можу далі... ви розумієте... Коли не знищимо їх тепер, після пізно буде... Я... кінчаю... в мене серце... я не сплю... в моїх руках завжди бренить... „Пролетарі... всіх країн... єднайтеся“... (Знесилено сідає).

Павза.

Голова. Вітаю вашу промову, приєднуюся!

1-ий чл. К-ту. Марні мрії! Що ми можемо зробити!.. Спробували й що?

2-ий чл. К-ту. Наші робітники не підуть проти російських.

4-ий " " Пригадаймо страйки в 20-му році. Становище безпорадне...

Голова. Безпорадне? Ні! Вихід є!

1-ий чл. К-ту. Хіба пан Каптер зробить чудо.

Голова. Так, я зроблю чудо! Панове, прикро було слухати ваші слова безпорадності. Такі настрої недостойні владарів світу. Ставлю питання про конкретні заходи що-до знищення Радянського Союзу.

1-й чл. К-ту. Що?..

Голова. Так. Про знищення.

1-й чл. К-ту. Фантазія!

Голова. Факт! Ми — владарі світу. В наших руках сила. Коли ми не будемо її певні, ми здамо свої позиції. Всемогутній бог керує світом. Він — наш. Капітал — усе.

1-ий чл. К-ту. А більшовики?

Голова. Ми їх знищимо.

Члени К-ту (нерозуміння).

Голова. Ви втратили надію? Вас загітували комуністи? Ха-ха! Який сором! Подайте заяву — хай вас приймуть до партії. Віддайте заводи. Ну, годі! У нас гроші. За них усе. Мільйони нам служать. Здобутки людського розуму — наші. І в вас песимізм!.. Владарі світу впали в песимізм завдяки тому, що в Москві зібралася купка авантюристів... Ганьба! Знищити їх!

1-ий чл. К-ту. Коли б це можливо!

Голова. Коли ви цього не певні, тим гірше для вас. А я певен. Ну, годі! Ще раз — годі! До наших послуг чудовий винахід.

Члени К-ту (напружена увага).

Голова. Надзвичайний винахід. Проміння. Сонне проміння. Розслаблення волі, сон. 42 доби. Тоді роби, що бажаєш. Ріж — не почувють. Коли прокинеться, людина з нормальною волею впливає як найміцніший гіпнотизер. Кількість людей, що підпадають впливові? Багато! Проміння — сектором. Радіус — 400 кілометрів. Найбільший кут — 45. Площа — 62.800 кілометрів. Приблизно.

1-ий чл. К-ту. Коли це так...

2-ий " " Це — надзвичайно.

3-ій " " Коли б це не ви.

4-ий " " Людина тверезого розуму.

Голова. Сумніви малі. Вивірено в лабораторії. Хто не вірить, хай стане перед апаратом. Хто бажає?

Павза. Ніяковість.

1-ий чл. К-ту. Коли це так...

2-ий " " Це нам дасть...

3-ій, 4-ий. Світ! Перемогу!

1-ий чл. К-ту. Який це винаходець.

2-ий " " Хто цей геній?

Голова. Не геній. Випадок. Не наш. Бажав передати винахід комуністам.

1-ий чл. К-ту. А! Це ще можливо...

2-ий " " Це — непевно...

3-ій " " Можливо, провокація.

4-ий " " Шантаж!

Голова. Кажу — хто не вірить, хай стане. Цей інженер шукав комуністів. Натрапив на нашого. Заарештували. Не бажав із нами. Хоч і поза політикою, але забобони. Вплинули. Тепер — наш. Добровільно. Золото, головний інженер. Винахід наш. Тепер нам непотрібна армія, непевна армія. Робітники не підуть. Не треба! У відповідному місці апарати і Комінтерн...

Всі. Спить! (Бурхливе задоволення).

Голова. І не прокидається. Про це ми подбаємо.

Всі (радісне гарчання).

Голова. Армія проти нас не існує.

Всі. Не існує! (Дикий регіт).

Голова. Повстання проти нас...

Всі. Пуф.

Голова. Конкретно. Нам потрібні апарати. Візьмемо ваш завод, Грене.

1-ий чл. К-ту. Хоч усі.

Голова. Один. Той, що на кінці Зеленого кварталу. Пристосуємо. Потрібна найсуворіша таємниця. Ви звільните всіх робітників.

1-ий чл. К-ту. Як же без...

Голова. Без ваших. Потрібні — певні.

1-ий чл. К-ту. Мої певні. Всі соціал-демократи, більшість.

Голова. Добіса! Потрібні наші, з наших. Щоб абсолютна таємниця.

2-ий чл. К-ту. З бойового загону „Відродження“.

Голова. Так. І за два місяці матимемо апарат.

Всі (задоволення).

3-ій чл. К-ту. Грене, швидче завод.

1-ий „ „ За три дні. Завтра — конфлікт, позавтра — локавт.

3-ій „ „ Ха — ха! До мене повернуться мої заводи.

4-ий „ „ Копальні!

1-ий, 2-ий. Комунізм буде знищений (Загальне задоволення).

3-ій чл. К-ту. Хай живе пан Каптер, наш геніяльний керівник! (Овація голові).

Голова. Панове, час — це гроші. Не витратити його марно; я зробив те, що кожен зробив би... Ще одне питання. Доки ми терпітимемо знущання комуністів? Досить нахабства! Припинімо. Годі боятися революції!

Всі (задоволення).

Голова. Пропоную оголосити компартію поза законом. Вилavimo злочинців. Годі панькатися! А коли знищимо більшовиків, наші молодці з II-го Інтернаціоналу знов чудово керуватимуть робочою худобою. Вона пересвідчиться, що сила — ми. Хай чекають еволюції капіталізму в соціалізм.

Всі (регіт).

Голова. Хто, панове, проти мого проекту?

4-ий чл. К-ту. Оголошення поза законом ніби суперечить демократичним принципам, але...

2-ий чл. К-ту. Сила — ось принцип і закон.

1-ий „ „ Коли в нас виникли б заколоти...

Всі. Апарати! Проекта прийнято.

3-ій чл. К-ту. А більшовики? Повпредство?

Голова. Ми розпочнемо наступ і на нього. Інсценізуємо провадження агітації. Вишлемо нарешті. Та це все абетка, так само, як і утворення прикордонних конфліктів нашими васалами. Не можемо ж ми нападати. Червоні імперіялісти нападуть на нас.

Всі (регіт, задоволення)

Завіса.

Епізод IV-ий
ПОЧАТОК НАСТУПУ

Вулиця. Звичайний рух.

1-ий газетяр. Останні новини! Промова архієпископа про самообмеження, промова архієпископа про самообмеження. Всі порядні люди плакали від промови. Останні новини. Княгиня Шафіль знепритомніла від промови архієпископа. Цікава промова архієпископа! Останні новини! Під впливом промови архієпископа, під впливом промови архієпископа міністри відмовилися від 10% своєї платні. Міністри відмовилися від платні. Останні новини! Промова архієпископа про самообмеження.

(Дехто бере газету)

2-ий газетяр (вбігає): Загроза нових локавтів. Загроза нових локавтів. Локавт на заводі Грена. Останні вечірні новини! Локавт на заводі Грена.

1-ий газетяр. Останні новини! Промова архієпископа про самообмеження. Цікава промова архієпископа.

2-ий газетяр. Та йди ти під три чорти з твоїм єпископом. Робітників і без його промови обмежують. Ось знов на вулицю викидають. (Кричить). Локавт на заводі Грена! Локавт на заводі Грена! Напередодні робітничих заколотів.

1-ий буржуй. Що? Знов? Ще їх не втихомирили? Давай сюди!

1-ий газет. (відштовхує другого). Ось, пане, ось. Цікава промова архієпископа.

1-ий буржуй (до 2-го газ.) Давай сюди твою бунтівницьку газету. Одні промовляють, а інші за діло беруться.

2-ий газет. (дає газету).

Буржуйка. Завжди цій босоті чогось бракує. Мало їх б'ють. Тільки настрої псують порядним людям. (Проходить із 1-м буржуєм).

2-ий газет. Буржуї прокляті! Бачив, карчило яке? А в неї задниця! Що твоя газета... А дряна вона—ї газета твоя й...

1-ий газет. Ну, ти! Ось тобі! (Б'ються, зникають).

Юнак, дівчина (входять із скриньками, на яких написано: „Гр-не, твій обов'язок допомогти ув'язненим героям-жертвам“. „Жертвуйте на користь МОДР'у“. Звертаються до прохожих. „Чиста“ публіка відвертається).

2-ий буржуй. Як смієте збирати на якихось злочинців, що порушують громадський спокій! (Проходить).

Юнак. Прохаємо для ув'язнених людей, що страждають.

Патер. Блаженні милостиві, хе-хе!

Дівчина (підставляє скриньку).

Патер. Милостиві, але не до всіх. Христос не мав на думці розбійників-комуністів, бо їх тоді не було. А коли злочинці сидять, то їм богу дякувати. Хай буде його свята воля. (Проходить).

1-ий прох. Я стільки не дам.

Повія. Ідїть на передмістя, там дешевше.

1-ий прох. Ну, згода! Ходімо.

Дівчина. Гр-не! Хоч копійку на користь МОДР'у.

1-ий прох. Геть! Нема! (Проходить із повією).
 1-ий поліцай. Хто дозволив збирати? Я вас арештую.
 Юнак. Ми маємо дозвіл.
 1-ий поліцай. Коли дано?
 Юнак. Учора.
 1-ий поліцай. Недійсний!
 1-ий роб. На МОДР? Ось! Сьогодні — я, а завтра мені. (Хоче кинути монету до скриньки).
 1-ий поліцай. Ідіть за мною!
 1-ий роб. Навіщо?
 1-ий пол. (свище).
 2-ий „ (прибігає).
 1-ий „ До поліції оцих. Напевно комуністи. (Проходять).
 2-га буржуйка. Так їм і треба!
 3-я „ Шкода юнака — гарненький. Я нічого не мала - б проти, щоб Серж був такий... гарний, а головне — здоровий. (Проходять).
 2-ий роб. Вже почалося! Одне підозріння й досить.
 Особ. секр. Вибачте, ви — робітник?
 2-ий роб. Самі бачите.
 Особ. секр. Комуніст? Прошу вас, не підозрівайте чого-небудь. У мене щирі заміри. Мені треба передати до комуністичної партії один секрет. Ні, ні! Я не шпиг, не шантажист. Ради всього святого, порадьте, як мені знайти комуніста! Але ви самі комуніст, я бачу...
 2-ий роб. Ідіть за мною. (Проходять).
 3-ій газетяр (вбігає). Останні вечірні новини! Останні новини! Вороги народу поза законом! Комуністів оголошено поза законом. Останні новини! Державна зрада комуністів!
 3-ий буржуй. Нарешті наші взялися! Давай сюди.
 3-ій роб. Прокляття! Але ми ще поборемося!

Завіса

Епізод V-ий

„НЕ ЖДІТЬ РЯТУНКУ НІ ВІД КОГО“

Кабінет

Крон. Таким чином — 560 тисяч?
 Директор. Так, дефіцит 560 тисяч.
 Крон. Головні причини?
 Директор. Як зазначав: вироби лежать у коморах нереалізованими. Ці 560 тисяч є, але вони мертві. Торговельні фірми не тільки не збільшують замовлень, але й не поновляють старих.
 Крон. Причини?
 Директор. Загальна економічна криза. Населення не має змоги купувати. Зубожіння має величезне, а наша продукція як-раз розрахована на них, а не багачів.
 Крон. Який — по вашому — вихід?
 Директор. Значне скорочення виробництва, поки не реалізуємо виробленого.

Крон. А це буде... коли?

Директор. Коли шереговий споживач матиме змогу споживати те й стільки, чого й скільки йому треба.

Крон. Хіба цього можливо сподіватися незабаром?

Директор. Ні! Становище країни й політика уряду викликають незадоволення. Атмосфера насичена війною. Коли-б вибухла війна, становище було-б цілком безпорадне. Маси кинуті були-б у злидні, в голод. А нам потрібне гарне економічне становище. Що багатші маси, то більше вони керуватимуть у нас.

Крон. Ви гадаєте, що війна...

Директор. Цілковито зруйнувала б нас. Я не кажу про те, що війна може породити революцію.

Крон. Революцію? Ви — песиміст, як бачу.

Директор. Ні, але факти. Авантури в Сирії, Мароко, Хіні запалили колонії. Раби мають куди дивитися з надією.

Крон. Більшовицька республіка?

Директор. Так. Робітники хвилюються. Переслідування комуністів, конфлікти з більшовиками обурюють маси. Ще трохи й вибух. А тоді, хто знає...

Крон. Так, революція, який би кінець не був, добра не принесе.

Директор. Я дивуюся з нашого уряду — так забувати про маси. Свідомість їх зростає... І коли перед ними повстане дилема — йти проти російських більшовиків, або за їхнім прикладом...

Крон. Так, ви маєте рацію. Але наша техніка, наші чудові знаряддя...

Директор. Їх можна повернути проти нас. Нас жменя в робітничому морі.

Крон. Що гадає собі К-т важкої індустрії, де розум Каптера...
Гаразд. Розробіть проекта скорочення виробництва.

Директор. Ще один із доказів недовладності нашої системи.

Крон. У вас досить радикальні переконання...

Директор. Наслідки гріхів молодости, коли вабили ідеї. Я певен, що капіталізм врісте в соціалізм, що це неминуче. Але шлях еволюції може перерватися революцією, яку може викликати безглузда політика уряду. Від розуму наших керівників залежить не doprowadжувати до катастрофи. На коли вам проекта?

Крон. На четвер. Можливо?

Директор. Буде! (Виходить).

Крон. 560 тисяч дефіциту. Зубожіння мас... Становище безпорадне... Ні на хвилину не можна забути, смертю схиляється Комінтерн, так і стоїть в очах велетень із Кремля. Ці авантюристи — війну. Їм гаразд — вони на ній наживуться: гроші, асигновані на військово-міністерство, перекадуть у свої кешені. Невже я на власній шкурі повинен відчувати наслідки чийось безглуздої політики!..

Поль (входить). Ти вільний?

Крон. Вільний. Власне — ні. Але в чім справа?

Поль. Та дрібниці.

Крон. Ну?

Поль. Мені потрібно...

Крон. Гроші. Нема!

Поль. Та небагато...

Крон. Скільки?

Поль. 23 тисячі.

Крон. Справді, дурниці!.. Тільки всього?... Чому не 46, 92?

Нема грошей. І тисячі нема. У нас 560 тисяч дефіциту.

Поль. 560 тисяч!

Крон. Нам загрожує криза. Скорочую виробництво.

Поль. Але мені конче потрібні ці 23 тисячі.

Крон. Тобі потрібно 23 тисячі, й більш тебе ніщо не цікавить!

Знов програв?

Поль. Лише 13.

Крон. А 10?

Поль. Треба.

Крон. Навіщо?

Поль. Генрієта загрожує кинути...

Крон. Ага! Це, безумовно, важливіше над усе. Що криза, скорочення виробництва. Аби карти, повії... Грошей нема!

Поль. У касі є...

Крон. На заробітню плату.

Поль. А не можна скоротити? Ну, після виплатити. Нічого панькатися з цією сволотою. Однаково незадоволена.

Крон. Так, так. Повія на першому плані, робітники на останньому... Та знаєш ти, що коли так робити, то за тиждень ти можеш бути трупом...

Поль. А ось інші не бояться. Навіщо - ж поліція...

Крон. Безглуздя! Ми йдемо до катастрофи. Я гадаю розпочати боротьбу, треба компроміс...

Поль. Компроміс? А, та роби, як знаєш...

Крон. Аби тобі були гроші...

Поль. Мені треба... Я дав слово Стінсбетові, що сьогодні...

Крон. Стінсбетові?

Поль. Так. Він у мене виграв.

Крон. Конкурент у виробництві й особистий переможець. Останній раз даю (Пише чек).

Поль. 13. А 10?

Крон. Нема.

Поль. Дай ці 10. Я не можу без Генрієти... Ти сам був молодий... Вона вміє з людини... Ти - ж не бажаєш моєї ганьби. Стінсбет конкурує зо мною...

Крон. І тут він!.. (Пише чек). На! Тільки пам'ятай, що ми висимо на волосинці.

Поль. Дурниці. Ти завжди знайдеш вихід.

Льокай (входить). Представники заводів бажають вас бачити.

Крон. Робітники?

Льокай. Так.

Крон. Сюди.

Льокай (виходить).

Поль. Ти з ними суворіш. Нічого панькатися...

Крон. Тобі навіть не цікаво?

Поль. Ніколи! Зараз на іподром. (Виходить).

Крон. Я так бажав сина... І я його не маю!

1-ий, 2-ий, 3-ій представники заводів (входять).

1-ий представн. Від імени робітників 1-го заводу.

2-ий " і 2-го.

3-ій " і 3-го.

Крон. У чім справа, голубчики? Я все, що можна...

1-ий представн.: Ми протестуємо проти режиму адміністрації.

2-ий " Проти переслідувань комуністів.

3-ій " Проти арештів.

1-ий " Ми вимагаємо звільнення арештованих.

2-ий " Вашої категоричної вимоги цього.

3-ій " Наші т-ші винні в тому, що й ми. Всіх,

коли так, до в'язниці!

Крон. Арешти — непорозуміння. Я — проти. Це — адміністрація.

1-ий представн. Ми вимагаємо звільнення т-шів!

Крон. Їх звільнять.

2-ий представн. Ми протестуємо проти нахабного поведіння адміністрації.

Крон. Я дам наказа. Хто не виконуватиме, усуну. Я не бажаю, щоб не в міру ретельні доглядачі сварили мене з робітниками. Доля поставила нас у різні табори, але я не ворог вам. Я знаю, ви скажете, що ми класові вороги, але придивімося до всього спокійніш. Боротьба! Революція! Що вона приносить, крім руїни? Міста — в кладовища, море крові, країна вкриється трупом... Наступ на нашу чудово організовану систему вирве сотні тисяч із ваших лав.

1-ий представн.: Але ми не бажаємо бути рабами.

2-ий " Дозволяти тягти з нас жили.

3-ій " Ми люди, а не робоча худоба.

Крон. Я не виправдую нашої політики, не виправдую... Нам слід піти на компроміс. Нижчий відсоток нашого прибутку... Але - ж ми повинні що-небудь одержати за організацію підприємства.

1-ий, 2-ий, 3-ій представн. (рух протесту).

Крон. Дозвольте, дозвольте! Так ось, зниження прибутку, тому збільшення заробітної плати. Ще краще, щоб робітники були учасниками підприємства... А коли суспільство мирно розвинеться, коли прийде пора, хто буде проти здійснення ідеалів найкращих людей, хто буде проти соціалізму?.. Ей, т-ші робітники, не захоплюйтеся! Не боротьба, а угода.

1-ий представн.: Про це ми чули не раз од соціал-демократів, але СРСР...

Крон. Що це? (Біжить до вікна).

Чутно шум, що наближається. Можна розібрати „Інтернаціонал“. Ближче... Міцно лунає: „Не ждїть рятунку ні від кого“...

Шум oddaляється, стихає. Вітер доносить слова промови. Оплески. Одностайні вигуки: „Хай живе Комуністична Партія, що веде нас на рішучий бій з капіталом“. „Смерть катам і угодовцям“.

1-ий представн.: Ось вам відповідь!

Крон. Що це? Що це?..

1-ий представн.: Демонстрація протесту проти переслідувань комуністів.

Жінка (вбігає, побачила робітників, жахається, кидається до Крона) Симоне, я боюся! Сховай мене! Нас не вб'ють?! Подзвони до поліції. Симоне, Симоне!.. Чого вони бажають? Там кричать: „Смерть!“ Я боюся, боюся, сховай! Мені снилося, що була революція, що юрба таких, як ці, вдерлася до нас, тебе вбито... Симоне, Симоне! На спиритичному сеансі я дістала відповідь: „Ти не переживеш великого й грізного“...

Могутньо лунає „Інтернаціонал“.

Крон, Жінка, — жах, безпорадність.

Представники — міць, певність у перемозі.

Постріли прорізують повітря. Секунда нерозуміння.

1-ий представн: Постріли! Кров... Ми тут... Туди!

2-ий, 3-ій. Туди!! (Рішучість у руках; запал; виходять).

Завіса

Епізод VI-ий

„Я!“

Збори представників фабр.-заводських осередків компартії. Біля входу стоїть вартовий, що питає пароль.

1-ий представн. Довго не збираються...

2-ий „ Знаєш, як тепер — просто не підеш, десятими вулицями обходиш...

3-ій представн. Тепер загартовані нерви потрібні. У кого розхитані, важко — так і ввижаються шпиги, провокатори.

4-ий представн. Ех, набридло вже так! Все, що є, твоїми руками зроблене, куди не подивись, застигла в речах твоя праця, а ти — безправний раб... Коли б вже на бій, відкритий бій. Обличчям до обличчя.

3-ій представн. Вже незабаром. Недовго вже терпіти. А раніш слушного моменту виступати не слід. Ц. К. знає, що робить.

4-ий представн. Безумовно.

Секр. райкому (входить). Шпиг за мною був. Ледве позбувся. Хоч і трудно пізнати мене в цьому лахмітті, але, очевидячки, пронюхав.

Входять ще скільки представників.

Секретар. Здається, всі.

1-ий представ. Крім декого.

2-ий „ Тих не буде.

3-ій „ У руках катів.

4-ий „ Наш обов'язок...

Секретар. Т-ші, починаємо! Збори представників фабрично-заводських осередків К. П. вважаю за відкриті. Кандидати до президії?

Голоси: { Корд
Кріц
Симон
Ведмідь.

Секретар. Хто за т. Корда? (Значна більшість). За т. Кріца? (Менше). За т. Симона? (Ще менше). Ведмедя? (Ще менше). Т-ші Корд і Кріц.

1-ий, 2-ий представники (займають місця для президії).

1-ий представник. Порядок денний: 1) Загальне становище й найближча тактика партії. 2) Про новий винахід і 3) Поточні справи. Змін, додатків нема?

Голоса. Нема.

1-ий представник. Слово надається т. Болову.

Секретар. Т-ші, момент надзвичайно серйозний. Ми напередодні важливих подій. Про це свідчить: 1) Оголошення партії поза законом. 2) Асигнування додаткових коштів на поліцію. 3) Збільшення кредитів військовому й морському міністерствам. 4) Нові десанти в Хіні. 5) Кампанія проти СРСР. Це все свідчить про рішучий наступ капіталу.

Маса (увага, серйозність).

Секретар. Буржуазія бачить, що час її загибелі наближається й робить одчайдушні зусилля врятуватися. Загострення економічної кризи революціонує пролетаріят. Пролетаріят переконується, що нахабною брехнею з'являється твердження про мирне співжиття клас, що колись буржуазія мирно передасть свої заводи робітникам. Не еволюція, не парламентаризм! Маса побачила, що с.-д. — вірні слуги магнатів капіталу. Маса віддає свої голоси нам і маса знає, що ми — за революцію, за зміну диктатури буржуазії диктатурою пролетаріату. Буржуазія й угодовці переконували робітників, що революція все нищить, вони вказували на Радсоюз, коли там був голод, і казали: „Ось що вас чекає — голод, руїна, безладдя“. Але Радянський Союз росте й міцнішає, виявилось, що пролетаріят без буржуазії, сам, може керувати господарством такої великої країни. Це — найкраща агітація за революцію, за нашу партію.

Маса (задоволення).

Секретар. І коли в буржуазних і с.-д.-ківських газетах писали, що відомості про економічний зріст, про відродження Союзу — брехня, пролетаріят побажав переконатися, де правда. Численні робітничі делегації відвідали СРСР. Наслідки відомі.

Маса (задоволення).

Секретар. І коли пролетаріят такої країни, як Росія, може будувати соціалізм, то чому цього не може зробити англійський, чи німецький пролетаріят, пролетаріят усього світу? Навіщо йому чекати еволюції, коли є славетна сторінка Жовтневої революції?!

Маса (задоволення).

Секретар. Факт існування СРСР. — смертельна загроза капіталові. Тому висновки зрозумілі — треба його знищити.

Маса (обурення).

Секретар. Буржуазія спробувала це зробити зараз же після Жовтня, їй не пощастило. Обережність повинна підказати їй всю безглуздість військової авантури, але в неї є один важливий шанс, це — технічна перевага. Про це ми помірковано згодом. Настрої пролетаріату, повстання колоніальних рабів, що з заздрістю дивляться на мирне й вільне співжиття народів СРСР., примушують буржуазію не чекати рішучого наступу революції. Поки його ще не організовано, капіталісти бажають зробити спробу й знищити сили революції. Наступ на робіт-

ників у кожній країні — факт, підготування війни проти СРСР. — другий факт.

Маса (сувора увага).

Секретар. Преса всіх імперіялістичних держав обробляє громадську думку твердженнями, що СРСР ворог спокою, що як такий він не бажає вступити до Ліги Націй. Ми знаємо це ліцемерство. За наказом нашої буржуазії сумежні з Радсоюзом васали влаштували низку конфліктів на кордонах. До того додаймо політику зачіпок, нахабне поводження з представниками Радсоюзу — й картина ясна: підготовлюється війна й вина за її початок буде покладена на СРСР.

Маса (обурення).

Секрет. Тому нашим першим завданням є відкриття цієї провокації. Другим найважливішим завданням є підготовлення й переведення генерального штурму.

Війна ще більш поглибить економічну кризу й погіршить становище мас. Вона не матиме підтримки їх. Пролетаріят не дозволить знищити СРСР. Не зважаючи на відтінки переконань, робітник дивиться на СРСР як на вогнище соціалізму, звідки він має поширитися на весь світ. Ці фактори скорять маси нашому впливу. Ми підпорядкуємо стихійні виступи; незабаром прийде відповідний момент і тоді війна війні. Пролетаріят кожної країни візьметься за зброю й проб'є хвилина, що її передбачив наш великий учитель — експропріаторів експропріують.

Маса (ентузіязм).

Секрет. Для кращого переведення всього потрібного, завданням сучасного моменту є: 1) Озброєння партії та революційних мас робітництва й організація осередків Червоної Гвардії. 2) Зміцнення військових осередків та осередків військових заводів відповідальними й витриманими партійцями. 3) Широка агітація й пропаганда в зазначених напрямках.

Ось на цих питаннях пропоную нам зосередити увагу ЦК з метою всебічного їх освітлення.

1-ий предст. Я гадаю, що кожен із нас цілковито поділяє думки що їх висловив т-ш Болов. Але, можливо, я помиляюся. Тому пропоную: хто з товаришів має інші думки, або спостерігав робітничі настрої, що загрожують переведенню цих планів, хай висловиться.

Голоси:	{	Та ніхто.
	{	Маса й тепер рветься до бою.
	{	Знуцання буржуазії терпіти неможливо.
	{	Робітники не дозволять знищити Радсоюз.
	{	Коли буржуазія кине іскру, буде робітничий вибух.
	{	Сумніву нема.

Ленс. Т-ші! Справа ясна. Ми повинні бути готові. Зброя, загони Червоної Гвардії, військово-революційні комітети. Великий момент наближається. Момент рішучого останнього бою.

Ми на нього підемо з одною думкою: або перемогти...

Маса. Або загинути.

1-ий пред. Таким чином, коли буде оголошена війна...

Маса. Викриємо її причину.

Ленс. Ще сліпим відкриємо очі!

1-ий пред. Робітники...

Маса. Озброєння і до бою!

1-ий пред. Війну імперіялістичну...

Маса. В війну громадянську.

Ленс. Як учив Ленин.

Маса. Війна — війні! Вся влада радам!

Ленс. Могильники буржуазії виконують своє завдання.

Маса (піднесення).

1-ий пред. Переходимо до наступної справи.

Секрет. Як я вже зазначав, буржуазія опеклася на спробі знищити радянську республіку. І вона знає, що робітничі маси не понесуть свої голови в безмежні степи Росії за інтереси капіталістів, що вони не підуть проти російських братів. Але сучасне поведіння буржуазії має дві причини: 1) Передбачання неминучої загибелі примушує зробити одчайдушну спробу, 2) Капіталісти покладають величезні надії на свою техніку, особливо на останній чудовий винахід. Наші спостерігачі за головою К-ту важкої індустрії з'ясували, що один хемик передав до К-ту винахода. Його перевірено в лабораторії; після цього пристосовано завод Грена для вироблення потрібних апаратів. Як вам відомо, там одбувся локавт; це для того, щоб замість робітників поставити молодь із фашистської дружини. Руїннича сила апаратів страшenna. Наші відомості підтвердив особистий секретар Голови К-ту. З яких саме міркувань він це зробив, нам невідомо, та це й не важно, очевидячки з мотивів особистих. Спостереження над заводом Грена виявили, що там готується щось важливе. Надзвичайна охорона, навіть близько не підпускають. Цей завод викликає незадоволення — банкіри нічого не роблять на вітер. ЦК бажає знати думки нашого активу відносно цієї важливої загрози.

1-ий предст. Хто забирає слово?

3-ий " Цей винахід дозволить їм без армії, яка ненадійна, а при допомозі лише фашистів боротися з СРСР. Біля апаратів стануть буржуйські синки...

1-ий предст. Що ви пропонуєте, т-шу?

3-ий " Я констатую всю важливість...

1-ий " Нам не констатування важливості потрібне, а конкретний засіб боротьби. Хто бажає висловитися?

4-ий предст. Хто винайшов? чи неможливо...

Секретар. Нікому досі невідомий хемик. Його охороняють. Можна-б дістатися до його, але коли він не згодиться, а вони побачать, що ми знаємо про винахід, боротися буде важче.

5-ий предст. Та секрет винаходу їм відомий вже. Нам треба щось вигадати.

1-ий предст. Конкретно?

Ленс. Дозвольте мені! Коли ми не можемо оволодіти секретом, не можемо його використати, а він нам загрожує, ми повинні його знищити.

Маса (іскра).

Ленс. Знищити завод, знищити апарати!

Маса. Знищити!

1-ий предст. Хто бажає висловитися проти? Нема! Голосую: хто в принципі за те, щоб знищити апарати?

Маса (підводить руки). Всі!

1-ий предст. Пропоную висловитися що до способу знищення.

4-ий " Я гадаю — підкласти міну, й справі кінець!

Секретар. Завод пильно охороняють, трудно.

5-ий предст. Кинути бомбу!

6-ий " Близько не допустять і знов, що бомба...

Ленс. А коли б аероплан?

Маса. Що — аероплан?

6-ий предст. Кидати бомби?

Ленс. Набрати повний аероплан динаміту, піроксиліну й кинути з ним на завод...

Маса (тиша).

1-ий предст. Т-ші, хто має інший проект?

Маса (мовчання).

1-ий предст. Хто за цей проект?

Маса (підводять руки). Всі!

1-ий предст. Кому доручити аероплан? Гадаю — викличемо охотника?

Маса. Охотника!

1-ий предст. Хто бажає летіти на аероплані для зазначеної мети, прошу підвести руку!

Маса й президія (кожен підводить руку). Я!

Завіса

Епізод VII-й

„МУЖЧИНУ ВИПРОБОВУЮТЬ ЖІНКОЮ“

Жандар. Дамо йому віддихатися?

Сержант. Хай! Та й нам спочити треба. Вперта сволоч! (Штовхає).

Ленс (стогне).

Сержант. Слухай ти, падлюко! Ми тебе залишимо на час. Одумайся! Ми тобі повидираємо нігті, напompуємо водою, вішатимем догори ногами, пектимем як барана, коли не даси нам потрібних відомостей. Даси — випустимо. Подумай та вибери.

Жандар. Гляди, щоб не кааявся! Візьмемося, як слід, пізно буде. Сьогодні тільки легенько спробували, а й то насилу ворушишся.

Сержант. Гляди-ж!

Жандар. Стерва! Через нього спізнився до куми! (Виходять).

Ленс. Пішли! Не надовго — прийдуть знов, знов катуватимуть. Викрити членів ЦК, місце зборів — видати їм штаб партії! О, ні! Смерть чекає мене, смерть у муках. Шкода — так мало зробив для справи й загинути! Хтось інший завод знищить... Ось так загинути — я розумію! А то з мітинга взяли... (Хоче встати). Ой, як усе болить: Незабаром вони обернуть мене в шматок м'яса, і я загину тут, в оцих мурах... Ніколи не побачу т-шів... Діну... Хоч-би на хвилинку її побачити! Слово т-ша підбадьорило б мене, дало б силу... Діна... Діна... вона помститься за мене... Кати... кати... не тільки т-ша, але й коханого... забирають...

Світло переноситься на інше місце сцени.

Сержант. Не признається.

Нач. пол. Як? Сержанте, ваша кар'єра на карті!

Сержант. Пане начальнику, він заперечує навіть свою участь в організації. Можливо, це — помилка.

Нач. пол. Вам було сказано, що він знає членів ЦК, що він голова фабр.-заводського осередку. Цього для вас досить. Ви йому давали приклади, що я вказував?

Сержант. Давав. Заперечує. Каже, що він там ніколи не бував, не знає.

Нач. пол. Я вам дам докладніший матеріал. Поки лишіть його. Я спробую іншого засобу.

Сержант. Слухаю.

Нач. пол. Його кохану. Вона — наша.

Сержант. А! Слухаю.

Нач. пол. Коли не pomoже, ви вживете всіх трьох ступенів допиту.

Сержант. Слухаю. Але, пане начальнику, коли нічого не досягне жінка...

Нач. пол. То коли й ви нічого не досягнете, ви втратите посаду, як нездатний.

Сержант. Слухаю.

Нач. пол. Будьте тут у передпокої. Ви проведете нашу співробітницю до в'язниці, секретно побалакаєте з начальником, щоб її допустили. Дасте мою записку, натякнете, що одна висока особа дозволила їй побачення, на яких умовах — начальник може гадати, що йому забажається.

Сержант. Слухаю.

Нач. пол. Вас проведуть у таке помешкання, звідки ви будете чути кожне слово розмови співробітниці з в'язнем і ви все занотуєте.

Сержант. Слухаю.

Нач. пол. Можете йти. Чекайте в передпокої.

Сержант. Слухаю (виходить).

Нач. пол. (пише). Дійсно, коли сама Аліса нічого не досягне, то з таким вже нічого не вдієш. Жінку випробовують золотом, а чоловіка жінкою. З великим досвідом людина це сказала.

Аліса (входить).

Нач. пол. Нарешті. Розумієте, навіщо?..

Аліса. Справа зрозуміла...

Нач. пол. Сьогодні ваш бенефіс. Гарний випадок переконатися в чарівній силі вашої краси.

Аліса. Ну, без поезії! Ви мені повинні обіцяти, що його не заб'ють.

Нач. пол. Обіцяю.

Аліса. Що присуд буде неважкий.

Нач. пол. Ого! Що це означає?

Аліса. Мені просто шкода такої молоді людини. За якусь ідею втратити найкращі роки життя.

Нач. пол. Яка сантиментальність! Хіба одна молода людина при вашій милій участі...

Аліса. Ви обіцяєте?

Нач. пол. Не знаю. Це від мене не залежить.

Аліса. Ви обіцяєте?

Нач. пол. Гм... Років із п'ять каторжної в'язниці.

Аліса. Це багато...

Нач. пол. Багато? Та його повісити треба. Питання тепер розв'язується просто — ворог, значить — смерть. Ми не можемо чекати, поки нас поставлять до стінки, як у Росії. Але слухайте, чого це ви так про нього клопочетеся? Невже... Аліса, що це означає?..

Аліса. Прошу без підозрінь!

Нач. пол. Не може бути, щоб ви... Коли це так...

Аліса. Це не так! Лишіть, будь ласка, безглузді підозріння!

Нач. пол. Дійсно, що я... Смішно... Гаразд, обіцяю вам, що коли він дасть потрібні відомості, я поклопочуся, щоб кара була мінімальна. А він не може не дати їх.

Аліса. Він — міцна, ідейна людина.

Нач. пол. Але людина. Його вже допитували сьогодні, й тому не дивуйтеся, коли він не дуже палко буде обіймати вас.

Аліса (мовчить).

Нач. пол. Людина в такому стані, коли змучене тіло, а дух вагається, ввижаючи смерть, коли мучать сумніви — піддатися, чи ні — людина в такому стані не може не поділитися всім, що є на душі, з близькою істотою. Коли б цього не сталося, це означало б...

Аліса. Що?

Нач. пол. Що ви не зуміли, або...

Аліса. Або?

Нач. пол. Або не захтіли. Розумієте?

Аліса. Ви припускаєте? В таких разі я відмовляюся.

Нач. пол. Що?

Аліса. Відмовляюся.

Нач. пол. Голубко моя, не жартуйте!

Аліса. Годі мене лякати!

Нач. пол. Що я... Вибачте... Я зараз справжній жандар... Але й начальник поліції має нерви... Суворий наказ міністра арештувати ЦК. Напад не дав наслідків, хтось попередив... Я мав неприємність...

Аліса. Це не підстава, щоб робити їх іншим!

Нач. пол. Вибачте, Алісо! А яка ви гарна тепер! Очиці блищать, ніздрі дрижать, високі груди хвилюються. Хто може встояти проти такої краси? Ех... (Дзвонить).

Сержант (входить).

Нач. пол. Проведіть цю пані до начальника Центральної в'язниці. Ось записка.

Сержант. Слухаю.

Світло на попередньому місці. За стіною, чи на площадці в'язень.

Ленс. Чому вони не йдуть. Хай би швидче кінець... Але звідки вони знають, що я відповідальний, що я був тоді там, а тоді там?.. Невже провокатор? Так усе болить... А що буде, коли моє тіло не витримає муки, і я несвідомо скажу все... Краще смерть собі і зараз! (Кидається в різні боки). Але як? Хіба розбігтися й голову?.. А коли

я переконав би, що нічого не знаю, й мене випустили б?... О, йдуть.
Що робити! (Брязкіт ключів).

Аліса (входить)

Ленс. Це сон... Діно! Ні, я не сплю... Діно, це ти?

Аліса. Я... (Обіймає). Бідний мій.

Ленс. Діно! (Стогне).

Аліса. Що з тобою?

Ленс. Був допит... Мене катовано... Викручували руки, вішали
ось туди...

Аліса. О, кати, коли нарешті... Бідний мій!

Ленс. Я так бажав тебе бачити перед смертю...

Аліса. Смертю? Тебе випустять. Хіба є важливий матеріал?

Ленс. Мене взято з мітингу на заводі Грена. Мітинг був після
оголошення локавта. Мене й ще декого. Із наших лише мене...

Аліса. Та це дурниці... Але тебе катовано?

Ленс. Вони гадають, що я відповідальний комуніст...

Аліса. Це-ж правда? Але докази...

Ленс. Чи це правда? Ні, це неправда. Я молодий шереговий
член партії. Докази? У них є докази. Вони вказують на те, чого ніхто
не знає, крім двох цілковито певних товаришів... Двох? А, ще й ти
знаєш... Звідки-ж вони...

В'язень (стукає телеграфно в стіну).

Ленс. Що це за стук? Невже... (Прислухається). Наші! (Стукає, при-
слухається). „Тримайся мужньо... все знають... провокатор“...

1-ий, 2-й жандари (входять, хапають В'язня).

1-ий жанд. Більше не будеш стукати. Ходім!

В'язень. Вже?

2-ий жанд. Вже.

В'язень. А суд?

1-ий жанд. Ха-ха.

2-ий жанд. Навіщо? (Виводять В'язня).

Ленс (стукає). Прізвище! Прізвище! (Припадає до стіни).

Аліса (шарпає його). Ти збожеволів? Що з тобою?

Ленс. Лиши! (Стукає). Коли б прізвище... (Слухає) Коли б прі-
звище! Чого ти зблідла?

Аліса. Ха-ха-ха! Зблідла. Ти хворий, вони тебе змордували.
Бідний, нещасний. (Обіймає й відхиляє від стіни).

Ленс (виривається). Відповідь! (Припадає до стіни) Нема! Нема! (Стукає,
припадає). Нема! О, навіщо ти мені перешкодила?

Аліса. У чому?

Ленс. Послухати відповідь. Я знав би прізвище провокатора.

Аліса. Яким чином?

Ленс. Мені ж передали наші стуканням, що про мене все
знають, що провокатор. Ось прізвища, прізвища я не чув, і ти, ти
перешкодила!

Аліса. Я не знала. В тебе був вигляд напівбожевільного. Я зля-
калася. Ну, постукай ще! Запитай... Хто це передавав?

Ленс (стукає, слухає). Нема відповіді, нема!

Аліса. Вони ще передадуть, заспокойся... А корисна річ — ця
азбука. (Обіймає). Ну, заспокойся, заспокойся! Це кепсько, коли прово-

катор. А може цей стук — провокація? Може поліція бажає вселити підозріння до кого? Буває-ж так?

Ленс. Буває... Але вони знають про мене таке, що без провокатора...

Аліса. Ну, годі, годі, заспокойся... Мій любий! (Обіймає).

Ленс. Мені так важко... Загинуті, так мало зробивши. Знаєш, я боюся... Коли мене будуть мордувати, щоб я неспівомо...

Аліса. Що?

Ленс. Коли нелюдські муки, тоді згодишся з усім, чого від тебе забажають.

Аліса. Бідний! Вони тебе катуватимуть! Коли в них є матеріал. Жорже, Жорже!

Ленс. У тебе є ніжик?

Аліса. Нема. Навіщо тобі?

Ленс. А годинник? Ну що-небудь, гостре?

Аліса. Жорже! Ти...

Ленс. Про всякий випадок. Коли не зможу витримати мук...

Аліса (ридає). Але ж ти шереговий молодий комуніст... Коли б ти був...

Ленс. Шереговий... Так...

Аліса. То тебе тільки ув'язнять. Ти не заперечуй, що ти — комуніст... Хай не мордують. Як подумаю я про твої муки, я божеволію, божеволію... Дай мені слово.

Ленс. Яке?

Аліса. Тобі стукали, що провокатор, що все відомо... Що відомо? Відомо, що ти комуніст. Що-ж більше? Це ще не так страшно... Ти житимеш, житимеш! Признайся, що ти комуніст, тебе не мордуватимуть... Я божеволію від думки про муки. Я не видержу... Дай мені слово честі, слово комуніста, що ти ні в чому, крім приналежності до партії, не винний... Дай, і я буду спокійна. Ну, дай-же, дай слово, хай мене не мордує думка про твою смерть.

Ленс. Треба дивитися дійсності сміливо в очі. Вони вказують на таке...

Аліса. То в них є серйозний матеріал? Жорже, скажи, хай я знатиму, чого чекати. Коли що важливе, організувати втечу... Я не дам, не дам, щоб тебе замордували... Жорже... Що вони знають, крім того, що ти комуніст?..

Ленс. Пам'ятаєш, ти раз була в мене... Уперше ми з'ясували наше кохання... Але я мусів іти. Ти образилася, але обов'язок перед усім. Я пішов. Там нас було троє... І вони знають, що я ходив...

Аліса. За тобою стежили... Що-ж тут дивного?

Ленс. Провокатор...

Аліса. Жорже, я боюся... Тебе мордуватимуть знов... Яка іронія долі — тебе забрали від мене тоді, коли я... коли ми... Коли з тобою що трапиться, я не житиму, не житиму...

Ленс. Не житимеш? Комуністка не житиме від того, що знищили товариша? Тисячі загинули. За них треба помститися... Не житимеш?

Аліса. Я тепер не комуністка, я жінка, що кохає...

Ленс. Комуніст завжди й по-перше комуніст...

Аліса. А, ти мене не кохаєш, ти міркуєш, робиш висновки... Я для тебе тільки т-ш по партії...

Ленс. Діно! Навіщо так, навіщо і ти мордуєш мене? Хай це роблять кати... Ти ж знаєш моє життя... Хіба я можу бути не таким, яким я є? Сирота, наука в ремісника, стусани, 15-годинна праця, жодного щирого слова за весь час... Лайку й паска бачив я в господаря. Завод. Те саме від майстрів. Сестра, що живе продажем свого тіла буржуям. Ні одного щасливого моменту. Не раз збирався я розбити штангою голову одному з своїх мучителів, а тоді й себе... Але ось — це було надзвичайно — я зрозумів, що панування катів, панування павуків — не вічне. Мені це з'ясували, я всмоктав це в себе. Я рішив жити для боротьби, для перемоги, для помсти за тортури рабів, ремісників, сучасних пролетарів — усіх, кого гнобив і кого гнобить капітал. Спочатку метелики, маленькі брошури, тоді Маркс, Ленін... Гей, я знаю, як треба боротися!.. Пролетареві нічого тратити, крім своїх кайданів, а придбати він може весь світ... Фраза? Революція в Росії, СРСР Комінтерн! Ленінська теорія й практика. Хвилі пролетарського моря проковтнуть підточену скелю капіталу. І при таких обставинах, коли потрібно найменше зусилля, клопотатися про особисте щастя?! Я першу покохав тебе, Діно, від першої почув щире слово... Ти знаєш, що ти для мене... Але коли б почуття до тебе стало мені перешкодою в моїй праці, в моїй боротьбі, я вирвав би його зі свого серця...

Аліса. Жорже...

Ленс. Щось вище за кохання повинне бути в людині. Для мене це — ствердження й моєю кров'ю того, за що загинули тисячі найкращих людей... А ти кажеш, що ти нині не комуністка, а жінка...

Аліса. Жорже, ти... ти незвичайний... Не всі так можуть...

Ленс. То геть їх, м'якотілих, із наших лав!

Аліса. Жорже, Жорже, а коли б я зрадила?

Ленс. Коли б ти зрадила? Коли б зрадила?

Аліса. Коли б була провокатором?

Ленс. Провокатором?

Аліса. Тоді ти що? Коли б тобі доручили?

Ленс. Провокатором? Доручили б? Я попрохав би, щоб мені не доручали.

Аліса. А коли б доручили?

Ленс. Коли б доручили, я...

Аліса. Ти?!

Ленс. Я.. виконав би доручення.

Аліса. Ага! Ось почуття мужчини!

Ленс. Ти для мене не була б тоді коханою жінкою, а провокатором. Лишім, Діно, про це! Я змучений... Я всією істотою бажав тебе бачити... Ти прийшла... А як тебе пустили?

Аліса. Прохала... Комендант робив мені брудні натяки... Я прохала, не заперечувала й не згоджувалася...

Ленс. Він може гадати, що ти...

Аліса. Хай! Але я з тобою. (Пригортається).

Ленс. А коли він вимагатиме... Ти ж не заперечувала...

Аліса. Ревнуєш, гадаєш виконаю його бажання? Ха-ха!

Ленс. Так нечесно...

Аліса. Не всі ж такі, як ти. Щоб побачити свого милого, що дорожчий мені над усе...

Ленс. Ти дозволила цьому нахабі припустити...

Аліса. Ну, не хвилюйся! Жінка, тільки жінка, що кохає... Щоб жити з коханим, я віддала б усе, я назвала б сто раз членів Ц. К.

Ленс. А звідки ти знаєш, що від мене вимагають...

Доглядач. (входить). Час побачення скінчився. Будь ласка!

Аліса. Вже? Так швидко! Жорже, нас вже розлучають!

Ленс. Але звідки ти знаєш?

Аліса. Ш-ш-ш! Ти ж сам казав.

Ленс. Я не казав... Не міг...

Доглядач. Кінчайте, будь ласка, а то я буду повинен...

Аліса. Іду, йду... Коли б хоч хвилину ще! Ну, бувай здоров, мій милий, мій коханий! (Цілюючи, не дає говорити).

Доглядач. Доки ви тут?!

Аліса. Іду, йду, безсердечний! (Швидко виходить).

Доглядач (за нею).

Павза

Ленс. Пішла! Єдина, кого я кохаю, як особа. Але... Звідки вона знає... Невже? Невже-ж! Наша розмова... Поводження... Невже вона мене продала й оце обіймала? Невже?

Світло переноситься на попереднє місце.

Нач. пол. Так довго її нема... Там вони обіймаються... А що, коли вона його кохає, а мене дурить... Тоді... Що тоді? Лев із іншими, ягня з нею... „Мужчину випробовують жінкою“. Але чому я міг панувати над іншими... Вираз Ніцше був моїм гаслом що-до жінок: „Коли йдеш до жінки, не забудь узяти з собою канчука“... А тепер...

Аліса (входить, стомлено сідає, мовчить).

Нач. пол. Ну?

Аліса. Нічого... його попереджено, що провокатор... Стуком із сусідньої камери...

Нач. пол. Треба повідомити... (Занотовує) Ну? Він знає членів Ц. К.?

Аліса. Знає.

Нач. пол. Сказав?

Аліса. Ні. Спohватився. Коли б не цей стук! І знов доглядача принесло не в пору, перешкодив.

Нач. пол. Він мусів перешкодити вам. Не можна-ж півдня сидіти з в'язнями. Правда, це може бути цікавим...

Аліса. Знов натяки? Ну, ось я нічого не досягла... Не зуміла, чи не забажала?... Ну!

Нач. пол. За півгодини знатиму.

Аліса. Ого! Як?

Нач. пол. Ви іноді буваєте наївною. Для адміністрації в'язниці ви звичайна відвідувачка. Кожне ваше слово занотоване.

Аліса. А, так?... Правда, хіба може бути інакше. Але й гидко!

Нач. пол. Усе гарне, що корисне. То я не буду утрудняти вас деталями. Як видно, це... Ну, гаразд. Що-ж тепер робити? Між іншим, я наказав усунути з посади цього йолопа, що заарештував вашого Жоржа. Без жодних здібностей людина.

Аліса. Цей арешт усе зіпсував. Я досягла б більшого.

Нач. пол. Знаєте що? Я його випущу. Як ви гадаєте?

Аліса. Щоб по його слідах до інших?

Нач. пол. Так. А то, дійсно, цей йолоп дасть себе замордувати, а нічого не викрие.

Аліса. Як ви зневажаєте всіх чесних людей...

Нач. пол. Бо він дурень! Ну, варт за якусь там ідею віддавати життя?

Аліса. Правда! Кар'єра, гроші, жінки...

Нач. пол. Так кар'єра, гроші, жінки, влада. Усе, що дає насолоду. Ні, не жінки! Алісо, термін наближається... Або, або...

Аліса. А саме?

Нач. пол. Або ви моя й ділите зо мною все, чого я досяг, або...

Аліса. Або?

Нач. пол. Я — начальник поліції, а ви на такій праці...

Аліса (щільно підійшовши). Знаєте, пане начальнику поліції, що? Жодного „або“ не існує. Ніколи ви мені нічого не зробите. Нічого не посмієте зробити такого, що мене примусило б зневажити вас.

Нач. пол. (мовчить).

Аліса. Правда? Ну!

Нач. пол. Правда. Не дратуйте мене, Алісо!

Аліса. Я бажаю вас обняти.

Нач. пол. Ви бажаєте знущатися?

Аліса. То ви мене не знищите? (Сміється).

Нач. пол. Не жартуйте! Мені це важко... Ви ж знаєте...

Аліса. Будете чекати, скільки треба?

Нач. пол. Буду... як не застрілюся...

Аліса. Лишіть дурниці. Я цього не боюся. Ще раз такий вираз, і я на вас дивитимусь як на хлопчика. А поки я з вас задоволена. Ви — міцний індивід. Ви — сила. Мені подобається, що вона біля моїх ніг. Можливо, дуже можливо...

Нач. пол. Що?

Аліса. Що я буду ваша. (Простягає руки).

Нач. пол. (припадає цілуючи).

Завіса

Епізод VIII-й

ЕКСТРАВАГАНТНІСТЬ У ПРИГОДІ

Голова Комітету важкої індустрії. Ви певні, що все гаразд?

Інженер. Цілковито.

Голова. Ви знаєте, що вас чекає, коли...

Інженер. Пане Каптере, чи не можливо без залякування?!

Голова. Ну, не будемо сваритися! То за десять днів апарати...

Інженер. Можуть бути готові.

Голова. Я питаю, чи вони будуть готові.

Інженер. А я кажу, що вони можуть бути готові, не стверджуючи того, що вони будуть.

Голова. Що це має означати?

Інженер. Лише те, що коли я не побачу дружину, апаратів не буде. Розумієте, пане банкіре, не буде...

Голова. Ви бажаєте жартувати? Не раджу...

Інженер. А я не раджу вам...

Голова. Що?

Інженер. А я не раджу вам знущатися надо мною. Ха! Ви звикли до думки, що за гроші все можна мати. Красу, честь, силу, розум, тіло, дух... Мільйони людей ви купили, й вони вам служать... Ви й мене купили... Так, купили. Гадаєте—за гроші? Плював я на ваші гроші, як на такі. Я звик бідувати. Але ваші гроші мали дати здоров'я найдорожчий для мене людині. Ось чим ви мене купили—здоров'ям її. І ось я бажаю переконатися, що я не дарма продався вам. Коли я не побачуся з Лізою, не переконаюся, що вона видужує, апарати не будуть готові.

Голова (грізно дивиться).

Інженер. Не бу-дуть го-то-ві.

Голова. Ваша дружина видужує.

Інженер. Я бажаю переконатися!

Голова. Вона-ж вам пише.

Інженер. Пише, але це не її листи. Її рукою писані, але не її. Там нема тихого теплого почуття. Так вона ніколи не писала. Я гадаю, що вона пише під диктовку, ваші агенти примушують її писати, що вона здорова. Я не вірю.

Голова. Та годі! Ми ж не можемо відпустити вас ані на годину, ваш догляд на заводі конче потрібний.

Інженер. Хай вона приїде на один день, на одну годину, п'ять хвилин нарешті...

Голова. Подорож відіб'ється на лікуванні. Зміна клімату.

Інженер. Поки я не переконаюся...

Голова (нетерплячий рух).

Інженер. Так, так. Мене тут оточено шпигунами, те ж саме, напевно, і з нею... Так. Не буде побачення, не буде апаратів. Ваші фахівці безпорадні без знання одного секрета, який я тримаю в пам'яті.

Голова. Слухайте, добродію! Мені набридло слухати це. Не зазнавайтесь! Побачення? Що ви, шановний добродію, скажете про таке: коли ви будете капризувати, я—маленьку телеграму лікареві й ви матимете побачення, так, ви матимете його, матимете, ха-ха!

Інженер. Що, що у вас на думці?

Голова. А те, що коли ви будете мене дратувати, ваша дружина...

Павза.

Інженер. Що?!

Голова. Може обернутися в труп.

Інженер (жах).

Голова. А далі наказ до начальника поліції й за півгодини він видобуде з вас не тільки ті формули, що ви знаєте, але й ті, що ви не знаєте...

Інженер (регоchettiється).

Голова (здивовання).

Інженер. Ось так — ха - ха — дожартувався! Гадав пожартувати, а мусів так налякатися, ха - ха - ха! Приємно, знаєте, почувати, що така всемогутня людина, як ви, а залежить трошки від нікчемного хемика. Ха - ха! Але й заплатив я за жарт! І гаразд. Ну давайте серйозно. Я знаю, що я в ваших руках цілковито. І я не дурний, щоб ризикувати. Але коли б що-небудь трапилося з моєю дружиною, апарати для вас були б утрачені. Мене ви не примусили б, бо я ліквідував би себе раніш. Ну, повісився б на рушникові, ну, вскочив би під маховик машини... Але навіщо нам псувати настрої...

Голова. Апарати...

Інженер. Будуть.

Голова. За 10 днів?

Інженер. Так, приблизно.

Голова. За 10 рівно. Ну, гаразд. Удруге так не жартуйте. Може трапитися непорозуміння. Я до цього не звик (виходить).

Інженер (зі зненавистю загрожує; безсило схиляється. Павза. Встає). Ліза, напевно, не видужає. Інакше він дозволив би приїхати. Так... Туман... Жах... Чи витримає це моя голова... Розбити її, голову ката мільйонів. Коли б мені знати правду! Прокляті сумніви... О, тоді я... О, вони мали б апарати!

Мері (за лаштунками). Та пустіть! Яке ви маєте право... О, ви його від мене не заховаете. Геть, льокаю!

Льокай (за лаштунками). Але я не маю права, це невільно. Я не можу...

Мері (за лаштунками). Геть, кажу! Розтоптана честь вимагає помсти. Коли не одружиться...

Льокай (там - же). Та пан інженер одружені.

Мері (там - же). А - а! (Вбігає).

Льокай (за нею).

Інженер. Що це?! Хто ви?! Чого вам треба?

Мері. Він питає! Ха - ха - ха! Забув?! Забув порядну сім'ю, місячні ночі, палкі промови і... (До льокай) Нахабо! Як смієш слухати, що я кажу?! Геть звідси! (Розмахує стеком).

Льокай (відступає). Господи, пропав пан інженер. Це ж відьма якась! (Відступає в двері).

Мері. Геть кажу! (Випихає, зачиняє двері на ключ). А, ти не пізнаєш... (Підходить до інженера, тихо). Це необхідна комедія. (Лютю). А ну, придивися краще! (Тихо) Ваша дружина казала, що вас стережуть...

Інженер. Ліза?!

Мері. Так, так, не пригадуєш... (Тихо) Вона наказувала передати, щоб ви згадали про мільйони, які, не знаю... (Голосно) Так, добродію, дійсно, трудно пізнати, чимало часу минуло.

Інженер. Одне слово — вона...

Мері. Мовчіть! Ні слова! (Тихо) Не хвилюйтесь... Вона казала — мільйони не дають їй видужати.

Інженер. Благаю вас... Скажіть, скажіть правду... Що з нею, як вона...

Мері. А, ви пригадали, що в вас є дочка... Нарешті. (Іде до дверей, відчиняє) А, ти підслуховуєш! Застрілю. (Вихоплює бравлінга).

Льокай (за лаштунками) Злий дух, ане жінка! (Тікає, чути шум кроків)

Інженер. Благаю... благаю... Правду мені... Я не знаю, чого бажати... Щоб видужала Ліза, чи... Мільйони, мільйони! Кажіть, кажіть!

Мері. Є щось, що перешкоджає їй видужати... Щоб оздоровити тіло, потрібний здоровий дух.

Інженер. Ліза?!

Мері. Правду? І вона благала... Наша маленька Ліза... безнадійна...

Інженер (стогін одчаю). Дайте... дайте слово честі... клянеться... клянеться всім для вас святим, що вона помре...

Мері. Даю вам слово честі американки, клянуся волею!

Інженер. Так... так... Дякую... Ліза помре... Ага. Але через те житимуть інші... Житимуть!

Мері. Хто ви, й яка таємниця? Ваша дружина й ви немов під арештом. Я відразу відчула таємницю на курорті. Викрити. Флірт з аристократичним вартівником Лізи дав мені знайомство з нею. Якесь драма... Я дала слово виконати прохання Лізи. Комедія і стек допустили до вас. Але я не знаю таємниці. Коли повернуся, Ліза обіцяла... Хто ви?

Інженер. Хто я? Я проклятий, проклятий злочинець. Такого ще не бачив світ... Але... а, ще-ж не все загинуло... Я ще можу... я ще можу... Ще не пізно... Правда, ще не пізно? Кажіть, не пізно?!

Мері. Так, ще не пізно!

Інженер (випростує пригноблену стражданням і жахом постать; з твердою рішучістю дивиться кудись далеко. Ясний посміх освітлює обличчя).

Завіса

Епізод IX-ий

„ЩОСЬ ВИЩЕ“

Голова Комітету важкої індустрії (дзвонить по телефоні). Алльо. 1-03-15. Завод Грена? Хто біля телефону? А! Покличте, будь ласка, до телефону головного інженера. Хто? Це вас цікавить? Дарма. Каптер! (Відкладає трубку). Ось незабаром вже, сьогодні чи завтра. Повернуться мої заводи, повернуться! (У телефон) Алльо! Біля телефону? Скажіть, будь ласка, коли закінчуєте. Як? Сьогодні будуть гарні наслідки. Не наслідки, а апарати мені потрібні. Ви ж казали... Щось вище за гроші? Нема, чуєте, нема! Та годі, мені ніколи розводити філософію. То я о 9-ій годині буду. Раніш? Гаразд, гаразд. (Кладе трубку). Він якийсь ненормальний, цей тип. То цілковито нормальна людина, а то знов щось таке скаже... Голова, напевно, крутиться від грошей, яких ніколи не мав... Ідеаліст! П-хе! А коханку мав... О, це енергійна баба!

Кет (входить). Дві хвилини можна?

Голова. Прошу, прошу, будь ласка. Дві хвилини? Ви знаєте...

Кет. Я вважаю контракт скасованим.

Голова. Це ви... серйозно?

Кет. Так.

Голова. Причини?

Кет. Я не бажаю бути річчю. Ви купили тіло, але в мене є й душа. Про це ви ніколи не пам'ятали. Я для вас лише річ, але я, я бажаю почувати себе людиною.

Голова. Тільки? Я гадав, щось серйозніше. У вас, серденько, просто кепський настрій.

Кет. Рішення остаточне.

Голова. Вам не вистачає? Зросли потреби? Бажаєте ще 5 тисяч? 8 тисяч?

Кет. Потім... у мене є коханий...

Голова. Бажаєте чистого ідеального життя, ха-ха! Я вважав вас за розумнішу. Ідилія без грошей — труп без життя. Коли потратите гроші, будете знов стенографісткою.

Кет. Дві хвилини закінчилося. Іми закінчимо. Прощайте. (Йде).

Голова. Кеті, одну хвилинку!

Кет (повертається).

Голова. Я розумію... Я трохи старий... Ви маєте потребу... Я нічого не матиму проти...

Кет. Замовчіть, нахабо! (Виходить)

Голова. Божевільна! Вона пішла! Відмовилася від такої сили грошей! Вона хвора, її до лікарні! (Біжить) Кет! Кет!

Крон (входить).

Голова (натикається на нього). Вибачте. А, це ви...

Крон. Пане Каптере, мені потрібно 5 хвилин для розмови. Ви кудись поспішаєте?

Голова. Та, ні, це я... Льокай дзвінка не чує... Заснув, чи що... Прошу, прошу, у чім справа?

Крон. Я прийшов вас застерегти. Конкретно — я протестую проти безглуздої авантюрицької політики нашого уряду за вашими вказівками.

Голова. Політика ухвалена комітетом.

Крон. Я протестую.

Голова. Дивно... криця, залізо, машина, гроші — ось що дає життя країни.

Крон. Я розумію. Воно в ваших руках, тому ви й берете на себе сміливість скеровувати життя мільйонів, як корисно для вас.

Голова. А ви зробили б інакше? Візьміть владу до своїх рук, тоді ми будемо протестувати.

Крон. Це не на тему. Я прийшов застерегти. Спиніться, поки не пізно! Ви не знаєте, що робиться з масами.

Голова. А ви не знаєте, що поліцію й жандармерію збільшено, що вона наготові, що у в'язницях одпочиває весь небезпечний елемент.

Крон. Ви готуєте війну, маса не піде на бойню.

Голова. Мусить! Нарешті, це й непотрібно. Наша техніка...

Крон. Ви в неї вірите? Всі наші гармати, всі апарати можна повернути проти нас... Нас же жменя... У більшовиків теж техніка... Ви ж знаєте, як розгорнулися творчі сили російського народу...

Голова. У нас є хемичний винахід, який забезпечує перемогу. Але коли б його й не було, ми мусіли б іти на бій. Ви — проти війни — зрозуміло. Характер вашого виробництва потребує спокійного життя й добробуту широких мас. Тому ви — пацифіст, тому ви навіть бажали торгувати з більшовиками. Вони зміцнюються з кожним днем, революційність мас поглиблюється, бунти в колоніях поширюються. Конче треба знищити вогнище комунізму. Коли ми дамо йому зміцнитися, на ваших „пацифістських“ заводах незабаром стирчатиме червона ганчірка, портрет розбійника з Кремля й літери СРСР. Через вашу короткозорість ми не повинні загинути.

Крон. Часи кривавої руки віджили... Ми йдемо до загибелі. Не жорстокою, а м'якою повинна бути політика.

Голова. Ви не хворі на імпотенцію?

Льокай (входить): Телеграма.

Голова (читає; павза) Так... (Чутно далекий вибух) Що це? Невже це можливо... Вона померла, а тут якийсь вибух. (Біжить до телефону). Алльо. 1-03-15. Що?.. Нема відповіді?! Нема відповіді. (Кладе трубку). Я збожеволію! Нема відповіді з заводу Грена й вибух. Який це вибух, прошу вас!.. (Дзвонить у дзвінок).

Льокай (вбігає).

Голова. Мотор, негайно мотор!

Льокай (вбігає).

Голова (біжить). Вибачте, пане Кроне, але... (Дзвінок телефону; повертається, слухає). Я, я, Каптер! (Слухає; жах змальовується на обличчі, трубка випадає з рук).

Крон. Завод Грена...

Голова. Зруйновано до щенту. (Жах. Безпорадність).

Завіса

Епізод X-й

ДЕВ'ЯТИЙ ВАЛ

Нач. пол., Аліса за столом, на якому телефон.

Аліса. Так страшно... Маса причаїлася... Коли я була малою, мене дуже пригнічувала тиша перед бурею. Я, так само як пташка, замовкала і з жахом чекала... Спочатку зашумить, зірветься вітер, курява стовбом, блискає... Ближча, могутніша і буря... Гуркоче грім, блискавки сліплять очі, злива... Я горнулася до батька... Боялася грізних сил природи... Оце й тепер...

Нач. пол. Ні, цієї бурі нічого боятися! Вжито всіх заходів.

Аліса. Але коли розхвилюється робітниче море...

Нач. пол. Я бачив мол у Нью-Йорку.. Як сказано не били хвили, він непохитно стримував їх. Грізний океан безсилий проти створеного рукою людини. Цей мол — наша система...

Аліса. Це — люди, їх багато, вони свідомі...

Нач. пол. Але сила в наших руках. Ну, та це все дурниці. Всі агенти чомусь песимістично настроєні. Страйк буде? Трохи страйколомів, трохи розстрілів, частину до в'язниці, і все буде гаразд. Неспокійно на гарматному заводі, вибухових матеріалів теж. Ну, післано поліцію, кінну жандармерію й трохи війська. Дурниці! Ось тільки не спав три ночі... Ви знаєте, трьох із наших нема?

Аліса. Вбито?

Нач. пол. Очевидячки. Сліди заховано. Невідомо, де й хто...

Аліса. Цього і я повинна сподіватися...

Нач. пол. Страшно?

Аліса. Це для мене не було б несподівано. Але все-таки, безумовно, кому бажається загинути...

Нач. пол. Невідомо за що? У вас нема такого бажання, як у вашого героя? Ну, ну, не сердьтесь!..

Аліса. А ви ніяк не можете забути про нього!

Нач. пол. Та де ж — так здурняти нас! Ми його випустили, щоб стежити, а він зник. Я сподівався, що ви на нього справляєте більше вражіння.

Аліса. Не кохання, а справа... Він — не ви... Знаєте, хто ви-нен, що він зник? Ви!

Нач. пол. Я?

Аліса. Ви! Я дала вам слово, що не віддамся нікому... Коли б...

Нач. пол. Що? Ви... Чи не бажаєте ви сказати, що у вас було бажання... Так?!

Аліса. Щоб викрити ЦК комуністів, варто віддатися! Ви робите свою кар'єру, чому мені не робити своєї?..

Нач. пол. Це... все... це... (Хвилюється)

Аліса (реготється). Ну, годі, годі, заспокойтеся! Я нікому не віддавалася й не гадала цього робити. Але коли одна думка справила на вас таке вражіння, що було б... Так, так... То я для вас дорожча за ЦК. Приємно, приємно...

Нач. пол. Ну, навіщо ви змушуєтеся надо мною весь час... Ви-ж знаєте мої почуття... Ніколи, як тепер, не почував я потреби в близькій людині. Нічого прикрашати, становище серйозне. Потрібне напруження усіх сил. Вибух на заводі Грена вирвав головного козиря з наших рук. Наші чудові апарати загинули разом з їх винахідником. А ми зайшли так далеко, що спинитися пізно. Або ми, або вони. Можна всього сподіватися... Я тут сам, всі сплять зі зброєю... І коли я загину, також можна спитати — за що? Я — син крамаря — зробив кар'єру. Я вирішив стати поруч з аристократами і став. Я працюю на користь людям, яких я зневажаю. Правда, за це я маю все, що може дати їхній лад.

Різкий дзвінок телефону.

А, чорт! Обридло! (Здіймає трубку й відкидає). Але я був завжди один. Що я мав, — я мав, як начальник поліції, або хто інший... Що більшу посаду я займав, то більшим міг користуватися. Але втомився я! Бажається, щоб хтось поділив зо мною все, все... не гроші, становище, а все! Коли б я позбувся всього, коли б мене кинули до в'язниці,

щоб він не відвернувся від мене... І на вас я дивлюся, як на таку людину.

Аліса. Ха-ха! Як це вам не личить!

Нач. пол. Алісо, будьте людиною, а не співробітницею поліції! Будьте хоч раз щирою! Хіба ви не нещасні? Ваше життя — таке, якого ви варті? Я прийшов до остаточних висновків — вам треба залишити вашу працю.

Аліса. (схиляється, щоб захвати своє хвилювання; підіймає, вішає на місце трубку телефону). Це ви... серйозно?..

Нач. пол. Так, конче треба. Ви — не буржуйка, що свідомо працює на користь своєї класи, не хижка натура, що їй приємно сіяти страждання. У вас були причини, обставини? Ви не гонитесь за грішми, я не помічав, щоб вони вас приваблювали; бажання завжди мати напружені нерви, гратися життям? Це свідчить, що воно для вас недороге. А живемо ми лише раз. (Дзвінок телефону). Знов? Це ви повісили? П'ять хвилин я маю право взяти для себе?! (Відкидає трубку). Алісо, слово за вами!

Аліса. Безумовно, ви мене звільните, коли я стану вашою? Безумовно, жінка начальника поліції не може бути агентом...

Нач. пол. Алісо, лишіть цей тон! Невже ви не можете припустити, що я можу поводитися щиро, без розрахунку?

Аліса. Гаразд! Мені набридло працювати в поліції, мої нерви ослабли, я не бажаю загинути, як тих трое... Ви мене звільняєте?

Нач. пол. (пильно дивиться). Не знаю!..

Аліса. А, ви не знаєте, бо непевні моєї відповіді. Так?! Ви мене не відпустите, щоб я знайшла собі щастя з кимсь...

Нач. пол. Я був із вами людиною, а ви з мене робите начальника поліції. Коли в вас нема нічого щирого для мене, як людини, — то перед вами начальник поліції, який може...

Аліса. Нічого не може! Завжди ви були начальником поліції, силою, яку мені було приємно бачити схиленою перед собою. Сьогодні я в вас побачила людину, і я... (Павза) Як ви гадаєте? Ха-ха! Не можу не знущатися? Так ось — серйозно, я згодна.

Нач. пол. Алісо, правда?;

Аліса. Так! Ось рука! (Далекий вибух; простягнута рука падає; другий, третій вибухи. Розгубленість).

Нач. пол. (до телефону): Алльо. Алльо. 2-31. 2-31! Швидче! 2-31 Нема відповіді! Що за біс! Алльо! Алльо! Невже хтось... не вже телефон...

Вибухи, стрілянина.

1-ий пол. (вбігає). Пане начальнику!

2-ий " (теж). Пане начальнику!

1-ий " У місті бунт. Робітники...

2-ий " Бунт у війську. 41-й, 38-ий полки й гарматна бригада.

1-ий " Наступ на наш квартал.

Нач. пол. Швидче авто! Швидче — кажу!

1-ий пол. (вбігає).

Нач. пол. (до 2-го) Негайно виклич телефоном.

2-ий пол. Не працює!

Нач. пол. Чорт! Біжи сам...

Постріли зовсім близько; людські крики; шум бою.

2-ий пол. (вибігає)

Нач. пол. (дере деякі папери) Рятуймося!

Аліса. Я нікуди не піду.

Нач. пол. Бажаєш загинути?! (Хапає за руку; шум кроків на східнях, крики перемоги)

Аліса. Пізно!

Нач. пол. Пізно!

Аліса. Не робіть дурниць! Скажіть, що я арештована. Я врятуюся, можливо, й вас зумію.

Бурхливою хвилею вливаються озброєні робітники, салдати, жінки на чолі з Ленсом.

Ленс. Руки догори! Віддайте зброю! (Побачив Алісу). Діна. Що це? (Розгубленість)

1-ий роб. (виступає наперед). Зброю, пане начальнику! Один рух—і вас нема!

Нач. пол. Ось револьвер. (Дає).

1-ий роб. Т-ші, увага! Ключі від усіх шаф! Де таємні папери, списки провокаторів?

Ленс. Провокаторів?

Нач. пол. Ось усі ключі. (Дає).

Аліса. Жорже, це ти! (Кидається до Ленса). Це ти, мій герой, врятував мене!

Ленс. (Відступає) Як ти тут опинилася?

Аліса. Я була арештована.

Ленс. Але тут?

Нач. пол. Я робив допита.

Голоси. { То ми своєчасно!
Ще одну жертву!
До нас, Діно!
На зброю!
До нас. Діно, до нас!

Аліса (обіймає Ленса). Герою мій! Мій коханий! Ти мене врятував од смерті! Поруч підемо битися за революцію! А після... Після ми вже не розлучимося! Я так шукала тебе, мій любий...

Нач. пол. То кого з нас двох ти ошукуєш, зраднице?!

Аліса (перебиває) Швидче дайте мені зброю, щоб я могла разом...

Нач. пол. Програно вашу гру, Алісо! Я не вірю... За ваше брехливе знущання я заплачу вам правдою!

Голос. Що там за базікання!

Ленс. Що це означає? Аліса... Невже...

Нач. пол. Ха-ха-ха? Брехливе ваше тіло не буде знущатися! Ха-ха! Я вірив... Бажаєте знати, хто вона така?

Голос. Діна Брег!..

Нач. пол. Діна Брег, комуністка?

Голос. Комуністка!

Нач. пол. Вона...

Аліса. Не слухайте, зін...

Нач. пол. Мовчи, подвійна зраднице! Вона не Діна Брег, вона Аліса Верхільс, герой Брейсена, наш агент.

Голоси. { То це вона Аліса!
Цей жахний провокатор!
Смерть!
Смерть!

Ленс. Це тобі, нещасна, зобов'язані наші товариші шибеницею й каторгою!

Аліса. Жорже, не слухай! Т-ші! Це він, щоб помститися! За те, що я не згодилася на його брудну пропозицію!

Нач. пол. Ха-ха! Ось там справи й фотографії агентів.

Аліса. Так, я провокатор! Я—Аліса Верхільс... Але ви повинні вислухати...

2-ий роб. (підбігає). Це через тебе повісили мого батька, сволоч!

Робітниця. А мій Петро гние на каторзі, падлюко! Смерть!

Голоси. { Замордовані вимагають помсти!
Смерть провокаторам і поліцаям!
Кров невинних...
Смерть!

Маса (оточує з загрозами).

Аліса. Жорже, ти кохав мене, оборони! (Тулиться до нього).

Ленс. Я кохав комуністку... (Відступає).

1-ий роб. Т-шу начальнику, що робити? Наше обурення стримує дисципліна.

Ленс. Я? Так! Т-ші! Порядок! Дисципліна! Т-ші, наказ! Начальника поліції ми передамо до трибуналу. Його свідчення будуть корисні. Злочином перед народом було б, коли б ми його без потреби вбили... Вгамуйте свою ненависть. Хай волос не спаде з його голови.

Маса (згода).

Голос. А провокатор?

Ленс. Іменем військово-революційного комітету наказую Діну... Алісу Верхільс, як зрадника робітничої класи... (Хвилюється).

Маса (напружена увага).

Ленс. ...наказую... розстріляти! (Страждання).

Маса (розуміє драму; тиша).

Аліса (до нач. пол.) Радійте! Самець! (До Ленса) Так, я помру, я не буду... Це так повинно... Але дозволь обняти тебе перед смертю... Жорже, я тебе кохала...

Нач. пол. Ну, тепер цьому можна повірити, ха-ха-ха!

Ленс. Геть, втілення брехні й злочину!

Робітниця. І ти кохав таку гадюку! (Стає між Ленсом та Алісою).

Аліса. А, так! Нова героїня? Так ось! (Вихоплює з кешені браунінга, щоб вистріляти в Ленса).

Один з маси (відхиляє руку; постріл у бік).

Аліса (стріляє в себе, падає).

1-ий роб. (схиляється разом з іншими). Мертва... Сама виконала...

Нач. пол. Нікому! (До Ленса) Але все-таки ви герой!

Післанець (входить). Хто начальник загону?

Ленс. Я.

Післанець. Наказ. (Дає).

Голос. Хлопчина, а вже б'ється!

Післанець. У мене загинули батько, сестра й брат...

Ленс (читає): „До касарень військової школи... решта фашистів... На допомогу“... На допомогу, т-ші! Знищимо останню купку! Т-шу Марку! Візьми 10 чоловіка для охорони цього. Відповідаєш за папери й полоненого... У разі чого... Розумієш?..

1-ий роб. Буде виконано!

Ленс. Вперед, т-ші! На бій за владу Рад!

Маса. За владу Рад! До комунізму! (непереможне стремління).

Завіса

ПАВЛО КОЛОМІЄЦЬ

О С І Н Ї

Патлатий клен гойдає зелень,
Ворушить племінь сонця.
Він знає: ще не осінь,
Ще тільки раннєє згасання.
А на болоті,
де куп'янки стрижуться тихим вітром,
зелений сміх — ще тільки квітне!
Він — зо мною.
Ліс,
як синю далеч Франції,
вітри самотно сріблять.
Він снить — як сторожка́ вода — у небо.
Бувають луки — пустельністю.
Була колись трава,
ну а тепер — стерня лоскоче ноги.
Сумно так!
Одна вода біжить зеленим шумом,
гойдаючи колишні квіти —
що згасли,
згасли, обірвались.
Поле
злотистим шляхом стеле путь —
жовту, як піски.
Лиш гречка пізнєя примовкло мріє.
Вже скоро, скоро
підріжуть коси й гречку.
Тихо й сумно.
Городина
скресає в срібний дощик ранком
і цілий день мовчазно снить.
Наллється плід,
порадує старече око,
але ж цвітінь — не вернеться назад!
Хай яблука рожевобокі
сміються з мене,
в затишку гойдаючи налив, —
мені однаково.
Бо в очереті,
ось тут за яром,

осінь гострить вуха
і ловить гомін тиши...
Вона лежить з спідницею подертою,
заплющить очі — скалить рота —
погрозово розп'явши руки
над землею.
Вона — німотна зараз!
Ось тижнів через три —
розірве пута,
спідницю зеленую лишить в бур'яні
і як скажена
на лісу скочить:
Гей багрянець жовтня...
... десь падолист
озвався лісом глухо.
Сади примовкли й стежать день.

15 серпня

В. СВИДЗІНСЬКИЙ

*

Не в бога смерти і рабства —
Вірю в одвічне буття
Творчої сили і радості світлої,
І що я її паросток,
Листок на гілці, дитя.
Не жадає від мене нічого,
Світлом чарує душу мою,
І тому віддаюся так повно,
Так люблю.
О, як оповім мою радість,
Земними словами любов мою?
Світ голубий перед мене...
Серце п'яніє... Очима пити,
Пити, голубити світ голубий,
Припадати устами
До хвилі життя,
Одриватись, співати,
Співати про світ голубий.

*

Широка вулиця, зелена краєм.
Квітучі лози язвіня тонкого
З окопу перегнулися на дорогу.
За язвінем шепоче кукуруза,
Ляним волоссям маючи на вітрі,
І сонячники жовто - кучеряві

Горять між нею. От ліплянка бідна
 Микити діда, лірника сліпого,
 А онде він і сам, старий, патлатий,
 Сидить коло окопу в холодку
 І пильно наслухає денний гомін.
 А день шумкий, широкий день. То півень
 Як громом захитає чорний морок,
 То віз заб'ється стуком частим,
 То десь високо, відки жар пливе,
 Розшириться дзвінкий, могучий клекіт
 І бурею промчить і десь зникне.
 Якусь годину в світлу заводь тиши
 Не упадає ні єдиний звук;
 Дід голову понурить, мов дрімає.
 Його збуджає тупіт, голоси:
 Юрба дітей, як бистрий шум потока,
 Пливе, зближається, і раптом — тиша,
 І в тиші сміх приглушений і шепіт.
 Тривожної уваги повен дід.
 Ще хвилина — і слова оскорбні,
 Жорстокий насміх, глум над сліпотою
 Огнем опалють серце одиноке.
 Схопився дід — і костур, загудівши,
 Як блискавка, майнув услід за дітьми,
 І з галасом і сміхом діти врзтіч.
 Мине полудень. Тиша і жара
 Село обіймуть... Коник трав'яний,
 Ускочивши старому на коліна,
 Розглянеться, повернеться кругом
 І, вусиком повівши імовірно,
 Задеренчить, і довго лірник темний,
 З лицем проясненим, склонивши ухо,
 Сидить і непорушно наслухає
 Оте сухе, разливе цвіркотіння.

*

О. К - віт

З-за тонкого золота зорі
 Юний голос до схід-сонця чути:
 Чия молодість рокоче співно,
 Як ручай, повитий по долині,
 Привид смерти серцем не владає,—
 Кличу тих: уквіччані, приходьте,
 Пийте мого світлого вина!

Юний голос до схід-сонця чути:
 На південнім обрію весна
 Одчинила двері днів погідних,
 І верба сіяє край потоку,

Пахощами віючи далеко —
І в гаю склонився білий сон,
Пийте мого чистого вина!

Юний голос до схід сонця чути:
Я поставлю полум'яні маки
Освічати межі і дороги,
Буде мало — сонце розкроплю,
Цвіт зорі козельцями розсиплю —
Молоді, незаймані, приходьте,
Пийте мого чистого вина.

*

Ой упало сонце в яблуневий сад,
В яблуневий сад моєї милої,
І вечірнє сяйво м'ягко розточає.
Чом і я не можу за сонцем полинати,
Моєї милої та навідати,
Білого цвіту з яблунь зірвати?

На сході рано полум'я зорне
Залеліє золотим гіллям,
Зажахтить огневим листям,
І повіє на мене чистим запахом,
Чистим запахом яблуневого цвіту
Із далекого саду моєї милої.